

ASiantuntijalausunto

1. Asian taustaa ja lausuntopyyntö

Suomen Jääkiekkoilijat ry (jäljempänä ”Pelaajayhdistys”) pyytänyt allekirjoittaneelta asiantuntijalausuntoa jäljempänä selostetussa asiassa.

Pelaajayhdistys on vuonna 1973 perustettu jääkiekkoilijoiden etujärjestö, jonka tehtävä on aatteellisenä yhdistyksenä ja ammattialajärjestönä edistää ja valvoa jääkiekkopelaajien asemaa työntekijöinä huolehtimalla heidän kollektiivisesta edunvalvonnastaan sekä muun muassa vakuutus- ja sosiaaliturvan sekä jääkiekon ulkopuolisten koulutusmahdollisuuksien parantamisesta.¹

Pelaajayhdistys on jättänyt Kilpailu- ja kuluttajavirastolle (jäljempänä ”KKV”) toimenpidepyynnön koskien Suomen Jääkiekkoliitto ry:n (jäljempänä ”Jääkiekkoliitto”), Jääkiekon SM-Liiga Oy:n (jäljempänä ”Liiga”) ja sen omistajina olevien 15 elinkeinonharjoittajien (jäljempänä yhdessä ”Liigaseurat” ja erikseen ”Liigaseura”) kilpailua rajoittavaa toimintaa liittyen miesten kansallisesti korkeimman tason jääkiekon SM-liigaan ja sen suljettuun luonteeseen (jäljempänä ”suljettu SM-liiga”).

Pelaajayhdistys katsoo, että Jääkiekkoliiton ja Liigan yhteistyösopimuksella ja sitä edeltäneillä sopimuksilla sekä Liigan ja Liigaseurojen päätöksillä, toimilla, sopimus- ja muilla järjestelyillä muilta jääkiekko- ja siihen liittyviä palveluita tarjoavilta elinkeinonharjoittajilta (ml. Mestiksessä pelaavilta

¹ Pelaajayhdistys neuvottelee sekä Liigan ja Liigaseurojen että toiseksi korkeimmalla sarjatasolla Mestiksessä pelaavia seuroja edustavan Jääkiekon Sarjaseurat ry:n ja Jääkiekkoliiton kanssa SM-liigan ja Mestiksen yleissopimukset. Näissä yleissopimuksissa sovitaan kollektiivisesti yhtäältä työntekijän asemassa olevia pelaajia edustavan Pelaajayhdistyksen ja toisaalta työnantajina olevia Liigaseuroja edustavan Liigan sekä Mestis-seuroja edustavien Jääkiekkoliiton ja Sarjaseurat ry:n välillä näiden työntekijä- ja työnantajatahojen välisistä oikeuksista ja velvoitteista sekä tietyistä Liigaseurojen/Mestis-seurojen ja pelaajien välisistä työsuhteista laajemmin. Yleissopimusten osana sovitaan myös kaikkien Liigaseurojen ja Mestis-seurojen työsuhteissaan soveltamista pelaajasopimusmalleista. Nykyiset SM-liigan ja Mestiksen yleissopimukset sekä niiden puitteissa sovitut pelaajasopimusmallit ovat voimassa SM-liigan osalta 30.4.2026 asti ja Mestiksen osalta 30.4.2027 asti. Pelaajayhdistyksen toimenpidepyynnössä ei ole kuitenkaan kysymys työsuopimuksista tai niihin liittyvistä yleissopimuksista, vaan suljetun SM-liigan kilpailuoikeudellisesta arvioinnista.

seuroilta) suljettu SM-liiga on asiasta olevan näytön (pitkälti julkisten lähteiden) perusteella mainittujen kilpailuoikeudellisten säädösten vastainen ja oikeudellisesti pätemätön.

Pelaajayhdistys katsoo, että suljetussa SM-liigassa on kyse määräävässä asemassa olevien elinkeinonharjoittajien tai niiden yhteenliittymien (Jääkiekkoliitto ja Liiga) mainittujen asemien väärinkäytöstä ja/tai kilpailijoiden (Liigaseurojen) kesken sovitusta markkinoidenjako- ja tuotannonrajoituskartellista, joka on yksiselitteisesti vallitsevien ja asiaan soveltuvien kilpailuoikeudellisten säädösten eli kilpailulain 5 §:n ja/tai 7 §:n sekä niiden kanssa vastaavan EU-tason säädösten eli SEUT 101 (1) ja/tai SEUT 102 artiklan vastainen, ja siten kielletty. Suljetun SM-liigan kilpailua rajoittavan toiminnan pitkäkestoisuus, tarkoitus, julkinen luonne ja yleinen moitittavuus korostavat sen lainvastaisuutta ja kieltämisen tärkeyttä.

Pelaajayhdistys on pyytänyt Kilpailu- ja kuluttajavirastoa:

- 1) vahvistamaan, että Jääkiekkoliiton, Liigan ja sen omistajina olevien 15 Liigaseuran muodostama, ylläpitämä, ja tässä toimenpidepyynnössä tarkemmin määritelty kilpailevilta elinkeinonharjoittajilta vuoden 2000 toukokuusta asti suljettu SM-liiga ja siihen liittyvä em. tahojen toiminta ovat olleet ja ovat edelleen vastoin kilpailulain 5 §:ssä ja/tai Euroopan unionin toiminnasta annetun sopimuksen (jäljempänä ”SEUT”) 101 (1) artiklassa asetettuja kartellikieltoja sekä kilpailulain 7 §:ssä ja/tai SEUT 102 artiklassa asetettuja määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltoja;
- 2) antamaan kilpailulain 9 §:n mukaisen määräyksen, jolla KKV määrää Liigaseurat ja Liigan lopettamaan edellä i. kohdassa mainitun kilpailunrajoituksen ja/tai määräävän markkina-aseman väärinkäytön;
- 3) määräämään tai ehdottamaan mainitusta lainvastaisesta ja kilpailua rajoittavasta toiminnasta Jääkiekkoliitolle, Liigalle ja Liigaseuroille tarpeelliseksi katsomansa seuraamukset; ja
- 4) ryhtymään muihin tarpeellisiksi katsomiinsa toimiin edellä ii. kohdassa mainitun kilpailunrajoituksen päättämiseksi ja/tai määräävän markkina-aseman väärinkäytön eli suljetun SM-liigan lopettamiseksi.

Pelaajayhdistys sai 8.3.2024 ensimmäistä kertaa suljetun SM-liigan historian aikana mahdollisuuden tutustua lisenssiehtoihin ja -kriteeristöön, kun sille toimitettiin tiedoksi vuonna 2018 asetetut kriteerit.

Vuoden 2018 kriteerien mukaan Liigan ulkopuoliset seurat voivat osallistua lisenssimenettelyyn ja niille voidaan myöntää lisenssi seuraavin edellytyksin:

- Liigapaikkaa hakeva seura täyttää ja on sitoutunut hoitamaan kaikki voimassa olevan liigalisenssin edellyttämät ehdot ja velvoitteet.
- Liigapaikkaa hakeva seura on jo ennen liigalisenssihakemuksen jättämistä pitkäjänteisesti useamman kauden ajan osoittanut toimintansa olevan operatiivisesti taloudellisesti kannattavaa ja urheilullisen osaamisen riittävän lähellä liigatasoa Liigassa menestymiseksi.
- Liigapaikkaa hakeva seura on menestynyt urheilullisesti Mestiksessä ennen liigalisenssihakemuksen jättämistä.
- Liigapaikkaa hakeva seura sitoutuu markkinahintaisen liigaosakkeen ostamiseen tai merkitsemiseen.

Pelaajayhdistys katsoo, että Liigaan pääsemisen ja SM-liigaan nousemisen edellytyksinä olleiden liigalisenssiehtojen ja kriteereiden vuosikymmeniä kestäneestä salaisuudesta on tehtävissä se johtopäätös, että Liiga ei ole missään vaiheessa vuoden 2000 jälkeen ollut urheilullisesti tai tosiasiallisesti avoin sarja. Jos korkeimmalla sarjatasolla Mestiksessä kulloinkin olleet Mestis-seurat tai vieläpä sen alapuolisilla sarjatasoilla (Suomi-sarja, II divisioona jne.) olevat seurat eivät ole missään vaiheessa olleet tietoisia siitä, millä ehdoin SM-liigaan voi nousta tai siitä pudota, jolloin Mestis-seuroilla ei ole käytännössä ollut edes mahdollisuutta harkita sinne hakemista.

Asiaan liittyvästä julkisesta aineistosta ilmenee, että SM-liigaseurojen kesken on sovittu myös tulontasauksesta, kun taas suurimmat neljä seuraa ovat vaatineet tuloerojen kasvattamista. Kannattavuuteen liittyvistä asioista sopiminen kilpailevien elinkeinonharjoittajien kesken on vahva todiste siitä, että Liigaseurat eivät tee itsenäisiä ja vapaaseen kilpailuun perustuvia päätöksiä liiketoimintansa kannattavuudesta, vaan ne pyrkivät keskinäisin sopimuksin, päätöksin ja järjestelyin (ml. tulontasauksin) yhdessä varmistamaan suljetussa SM-liigassa mukana olevien Liigaseurojen kannattavuuden ja parantamaan sitä SM-liigan ulkopuolisten yritysten vahingoksi.

Edellä mainitut ei-julkiset lisenssiehdot ja -kriteeristö, Liigan tempoileva ja mielivaltainen päätöksenteko, Mestis-seurojen syrjivä kohtelu, ja näihin liittyvä Liigan, Liigaseurojen ja Jääkiekkoliiton epäselvä ja salamyhköinen toiminta osoittavat, että SM-liiga on ollut kaudesta 2000–2001 lähtien ja yli kahdenkymmenen vuoden ajan tosiasiallisesti suljettu sarja, johon siinä kulloinkin kuuluneet seurarat ovat tiettyinä vuosina päättäneet rahallista korvausta vastaan päästää muutaman seuran.

Pelaajayhdistys korostaa, että suljetun sarjan eli kartellin laajentaminen päästämällä sinne yli kahdenkymmenen vuoden aikana neljä seuraa ei miltään osin osoita SM-liigan olevan avoin sarja tai että sinne tosiasiallisesti olisi ollut mahdollista päästä läpinäkyvin, objektiivisin, syrjimättömin ja suhteellisin perustein.

Pelaajayhdistys on toimittanut allekirjoittaneelle KKV:lle jättämänsä toimenpidepyynnön liitteineen. Pelaajayhdistys on pyytänyt asiantuntijalausuntoa seuraavista kysymyksistä:

1. Onko Jääkiekkoliiton, Liigan ja sen omistajina olevien 15 Liigaseuran muodostama, ylläpitämä, ja Pelaajayhdistyksen toimenpidepyynnössä tarkemmin määritelty kilpailevilta elinkeinonharjoittajilta vuoden 2000 toukokuusta asti suljettu SM-liiga ja siihen liittyvä em. tahojen toiminta rikkonut kilpailulain 5 §:ssä ja/tai SEUT 101 (1) artiklassa asetettuja kartellikieltoja ja/tai kilpailulain 7 §:ssä ja/tai SEUT 102 artiklassa asetettuja määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltoja?

2. Jos suljettu SM-liiga ja siihen liittyvä em. tahojen toiminta rikkonut kilpailulain 5 §:ssä ja/tai SEUT 101 (1) artiklassa asetettuja kartellikieltoja ja/tai kilpailulain 7 §:ssä ja/tai SEUT 102 artiklassa asetettuja määräävän markkina-aseman väärinkäytön kieltoja, niin millaisia seuraamuksia KKV:n tulisi määrätä tai ehdottaa mainitusta lainvastaisesta ja kilpailua rajoittavasta toiminnasta Jääkiekkoliitolle, Liigalle ja Liigaseuroille?

2. Tarkasteltavat kysymykset ja rajaukset

2.1 Sovellettava kilpailuoikeudellinen normisto

Asiantuntijalausunnossa otetaan kantaa esitettyihin kysymyksiin lausuntopyynnön mukaisessa järjestyksessä.

Ensiksi otetaan kantaa siihen, täyttääkö lausuntopyynnössä esitetty menettely kilpailua rajoittavan sopimuksen (kartellikiellon) tunnusmerkistön siten kuin se on määritelty SEUT 101 artiklassa ja kilpailulain 5 §:ssä.

Tämän jälkeen tarkastellaan, onko Jääkiekon SM-liiga Oy:llä katsottava olevan SEUT 102 ja/tai kilpailulain 4§:n 2 kohdassa ja 7 §:ssä tarkoitettu määräävä markkina-asema, ja mikäli näin on, onko määräävää markkina-asemaa väärinkäytetty.

Kartellikielto ja määräävän aseman väärinkäyttökielto ovat ideaalikonkurrenssissa keskenään, mikä tarkoittaa, että ne voivat molemmat tulla sovellettaviksi samassa asiassa.

Lopuksi otetaan kantaa seuraamuksiin.

2.2 Elinkeinonharjoittajan / yrityksen määritelmän täyttyminen tässä asiassa

Kilpailulain 5 §:ssä ja EU:n perustamissopimuksen (SEUT) 101 artiklassa kielletään yritysten väliset kilpailua rajoittavat sopimukset, yhteenliittymien päätökset ja yhdenmukaistetut menettelytavat. Kilpailulain 7 §:ssä ja SEUT 102 artiklassa kielletään määräävän markkina-aseman väärinkäyttö. Kilpailuoikeus on pakottavaa lainsäädäntöä, joka määrittää sallitun ja kielletyn sopimuskäytännön rajat. Pakottavan kilpailuoikeuden vastainen sopimusehto on siviilioikeudellisesti pätemätön. Mikä on kilpailuoikeudellisesti kiellettyä, ei voi olla sopimusoikeudellisestikaan sallittua, sillä oikeussuojaa ei voida antaa pakottavan lainsäädännön vastaiselle sopimusehdolle. Kilpailulain 5 ja 7 §:n, samoin kuin SEUT 101 ja 102 artiklan soveltaminen edellyttää, että kilpailurikkomukseen syyllistynyt taho tai tahot ovat elinkeinonharjoittajia / yrityksiä.

Kilpailulakia sovelletaan elinkeinonharjoittajien välisiin suhteisiin. Kilpailulain 4.1 §:n mukaan elinkeinonharjoittajalla tarkoitetaan luonnollista henkilöä sekä yhtä tai useampaa yksityistä tai julkista oikeushenkilöä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa. Kilpailulain elinkeinonharjoittajan käsite ratkeaa kyseistä lakia koskevien tulkintaperiaatteiden mukaisesti, eikä välttämättä ole identtinen esimerkiksi työ- tai vero-oikeuden määritelmien kanssa.

Kilpailulain 4 §:ää koskevassa hallituksen esityksessä² todetaan, että elinkeinonharjoittajan määritelmä vastaa EU:n kilpailuoikeuden mukaista yrityksen käsitettä. EU:n kilpailuoikeudessa ”yrityksen” tai ”taloudellisen toiminnan” käsitteen sisältö on kehittynyt oikeuskäytännössä. EU-tuomioistuimen oikeuskäytännössä käsite on muotoutunut hyvin laajaksi. Unionin oikeuskäytännön mukaan taloudellisesta toiminnasta on kyse, jos hyödykkeitä tarjotaan markkinoilla.

Taloudellisen ja ei-taloudellisen toiminnan rajanvetoon vaikuttavat oleellisesti tapauksen erityispiirteet ja kansalliset olosuhteet. Julkisen vallan käyttäminen on selkeästi muuta kuin taloudellista

² HE 88/2010 vp s. 56.

toimintaa. Yrityksen käsite kattaa kaikki yhteisöt, jotka harjoittavat taloudellista toimintaa riippumatta niiden oikeudellisesta asemasta tai rahoitustavasta.³ Kilpailuoikeudessa elinkeinon harjoittamisen tunnusmerkistö määritellään funktionaalisesti. Tällöin viranomaistoiminnasta se osa, jossa kyse on julkisen vallan käyttämisestä, ei ole elinkeinotoimintaa, mutta toiminnan markkinaehtoiseen osaan kilpailusäännöt soveltuvat.

EU-tapauksessa *MOTOE/ELPA (C-49/07)*⁴ kyse oli kilpailusääntöjen soveltumisesta urheilun alalla toimivan aatteellisen yhdistyksen toimintaan. Kreikan moottoripyöräliitto MOTOE oli voittoa tavoittelematon aatteellinen yhdistys, joka järjesti moottoriurheilukilpailuja. Kreikan auto- ja matkailuliitto ELPA oli niin ikään voittoa tavoittelemattoman yhdistyksen muodossa toimiva oikeushenkilö. ELPA osallistui hallinnollisten päätösten tekemiseen moottoripyöräkilpailujen järjestämisen sallimisesta. ELPA antoi haetun luvan myöntämisen edellyttämän puoltavan lausunnon. ELPA järjesti myös itse moottoripyöräkilpailuja ja teki tässä yhteydessä sponsorointi-, mainos- ja vakuutussopimuksia, joilla pyrittiin hyötymään kyseisistä kilpailuista kaupallisesti. Nämä toiminnot muodostavat ELPA:lle erään sen tulolähteistä.⁵

Kilpailuoikeutta sovelletaan kaikkeen taloudelliseen toimintaan siitä riippumatta, missä organisatorisessa muodossa sitä harjoitetaan. Näin ollen myös *aatteellisen yhdistyksen* harjoittama *taloudellinen toiminta* täyttää kilpailuoikeudellisen yrityskäsitteen. Vaikka EU:n perustamissopimuksessa ei määritellä yrityksen käsitettä, EU-tuomioistuin on toistuvasti todennut, että yrityksenä on pidettävä *jokaista yksikköä, joka harjoittaa taloudellista toimintaa, riippumatta yksikön oikeudellisesta muodosta tai rahoitustavasta*.⁶ Toiseksi myöskään se seikka, että yhdistyksen toiminnassa kyse on pääosin aatteellisesta toiminnasta, jolla ei tavoitella voittoa, ei tarkoita sitä, etteivätkö kilpailusäännöt soveltuisi siihen osaan toimintaa, jonka tulkitaan olevan luonteeltaan taloudellista. *Taloudellista toimintaa on kaikki toiminta, jossa tavaroita tai palveluja tarjotaan tietyillä markkinoilla*. Mikäli tämä edellytys täyttyy, se seikka, että toiminta liittyy yhdistystoimintaan, ei estä EU-perustamissopimuksen

³ Ks. esim. asia C-41/90, Klaus Höfner ym., Kok. 1991, s. I-01979, 21 kohta.

⁴ EU-tuomioistuimen ennakkoratkaisu 1.7.2008, C-49/07, ECLI:EU:C:2008:376.

⁵ Kilpailujen järjestäminen siten, että ELPA hyötyi niistä taloudellisesti sponsorointi-, mainos- ja vakuutussopimusten kautta, täytti taloudellisen toiminnan tunnusmerkistön. Sen sijaan lausuntojen antaminen moottoripyöräkilpailujen järjestämisestä liittyi viranomaistoimintaan eikä ollut yritystoimintaa. EU-tuomioistuin totesi, että oikeushenkilö, jonka toimintaan ei kuulu yksinomaan hallinnollisten päätösten tekeminen moottoripyöräkilpailujen järjestämisen sallimisesta vaan joka myös itse järjestää tällaisia kilpailuja ja tekee tässä yhteydessä sponsorointi-, mainos- ja vakuutussopimuksia, kuuluu SEUT 101 ja 102 artiklan soveltamisalan piiriin.

⁶ Asia C-41/90, Höfner ja Elser, tuomio 23.4.1991, Kok. 1991, s. I-1979, Kok. Ep. XI, s. I-147, 21 kohta ja yhdistetyt asiat C-264/01, C-306/01, C-354/01 ja C-355/01, AOK Bundesverband ym., tuomio 16.3.2004, Kok. 2004, s. I-2493, 46 kohta)

määräysten soveltamista⁷, mukaan luettuna.⁸ Aatteellinen yhdistys voi olla sekä *elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä* että itse *elinkeinonharjoittaja* harjoittamansa taloudellisen toiminnan perusteella.⁹

Suomessa kilpailulainsäädäntöä on sovellettu urheiluun liittyvään elinkeinotoimintaan jo 1990-luvun puolestavälistä alkaen. Kilpailuvirasto antoi vuonna 1995 asiassa *Joensuun Kataja Basket Oy vastaan Suomen Koripalloliitto ry* ratkaisun¹⁰, jonka mukaan Koripalloliitto ry lajiliittona oli kilpailunrajoituslaissa tarkoitettu elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä. SM-sarjan ja siihen kuuluvien otteluiden järjestäminen todettiin olevan laissa tarkoitettua elinkeinotoimintaa ja Koripalloliitolla oli tässä toiminnassaan määräävä markkina-asema Suomessa. Tapauksessa koripallo muodosti omat, erilliset hyödykemarkkinansa.¹¹

Liiga ja Liigaseurat muodostavat suomalaisen jääkiekon pyramidijärjestelmässä jääkiekon kansallisesti korkeatasoisimman sarjan eli jääkiekon SM-liigan. Jääkiekkoliitto lajiliittona tunnustaa Liigan virallisen aseman sillä, että Liigan voittaja palkitaan jääkiekon miesten Suomen mestarina. Jääkiekon SM-liiga on käytännössä ainoa Suomessa toimiva urheilun täysammattilaisliiga.

Liiga on Liigaseurojen omistama ja niiden muodostama osakeyhtiö, jonka tehtävä on jääkiekon kilpailutoiminnan harjoittaminen ja tähän liittyvä taloudellinen toiminta, kuten markkinointi-, tulospalvelu- ja tilastotoiminnan järjestäminen sekä kilpailutoimintaa tukevien televisiointi- ja yhteistyösopimusten tekeminen.¹²

Liigaseurat ovat osakeyhtiömuodossa toimivia elinkeinonharjoittajia. Liigaseurojen kaupparekisteriotteista ilmenevällä tavalla Liigaseurojen pääasiallinen liiketoiminta on harjoittaa jääkiekkoon liittyvää kilpailu-, koulutus- ja konsultointitoimintaa ja pelaajaoikeuksien omistamista, ostoa, myyntiä, vuokrausta ja välitystä sekä urheilutilaisuuksien projektien toteuttamista ja urheiluvälineiden ja

⁷ (asia 36/74, Walrave ja Koch, tuomio 12.12.1974, Kok. 1974, s. 1405, Kok. Ep. II, s. 415, 4 kohta ja asia C-415/93, Bosman, tuomio 15.12.1995, Kok. 1995, s. I-4921, 73 kohta)

⁸ Ks. esim. asia C-519/04 P, Meca-Medina ja Majcen v. komissio, tuomio 18.6.2006, Kok. 2006, s. I-6991, 22 ja 28 kohta).

⁹ Ks. Wouters 309/99, Kok. 2002 s. I-1577. Ks. oikeuskäytännöstä myös esim. asia T-193/02, Piau v. komissio, Kok. 2005 s. II s. II-209; AKZO Nobel, T-253/03, Kok 2004 s. II 1603; UEFA Champions League, EYVL 2003 L 291/25.

¹⁰ Kilpailuviraston päätös 5.9.1995 Dno 511/61/94.

¹¹ Pelkkää aatteellista yhdistystoimintaa ei vielä itsessään voida pitää elinkeinotoimintana. Toisaalta mikäli aatteellinen yhdistys harjoittaa esimerkiksi tavaroiden tai palveluiden myyntiä rahoittaakseen toimintaansa, toiminta voi muuttua elinkeinotoiminnaksi. Käytännössä merkitystä tulee antaa sille, onko esimerkiksi myyntitoiminta vähäistä satunnaista vaiko laajempaa ja pysyväisluonteisempaa. Selvää on, että myös aatteellista yhdistystä saatetaan pitää elinkeinonharjoittajana siltä osin kuin se harjoittaa elinkeinotoimintaa. Jo nykyistä kilpailulakia edeltävässä oikeuskäytännössä kilpailulakia on sovellettu muun ohella urheilun ympärille rakennettuun liiketoimintaan, vaikkakin toimintaa harjoitti aatteellinen yhdistys Ks. Suomen Koripalloliitto ry, d:o 7/359/96, kilpailuneuvoston päätös 9.2.1998.

¹² Ks. liitteenä 3 oleva kaupparekisteriote.

tekstiilien kauppaa. Käytännössä Liigan ja Liigaseurojen liiketoiminta rakentuu vahvasti jääkiekkoon liittyvän viihdetuotteen tarjoamisen, markkinoinnin ja myynnin ympärille. Tuotetta tarjotaan niin kuluttajille kuin yrityksille lähtökohtaisesti Suomessa. SM-liigan pelikauden 2022–2023 aikana Liigan liikevaihto oli 31,2 miljoonaa euroa. Sitä edeltävällä peli- ja tilikaudella 2021–2022 se oli 28,3 miljoonaa euroa. Valtaosa tästä liikevaihdosta kertyy Liigan mediasopimuksesta Telia/MTV:n kanssa. Sen arvo on noin 24,75 miljoonaa euroa kaudessa. Liiga jakaa ja maksaa valtaosan mainitusta media-korvauksesta Liigaseuroille yhtä suurina korvauserinä. Liigan kilpailutoiminnassa pelattavia pelejä voi katsella myös Suomen rajojen ulkopuolella Liigan sopimien maksullisten kanavapakettien tai suoratoistopalveluiden kautta. Liiga ja Liigaseurat sekä niiden hallitsema SM-liiga muodostavat vuosi- ja pelikausitasolla yli 180 miljoonan ja melkein 200 miljoonan euron liiketoiminnan. Liiga ja Liigaseurat harjoittavat taloudellista toimintaa tarjoamalla jääkiekkoviihteen palveluja sekä jääkiekkoon liittyviä tuotteita ja muita palveluita niitä ostaville asiakkaille.

SM-liigan toiminnan järjestämisessä kyse on selkeästi kilpailulain 4 §:ssä ja SEUT 101 ja 102 artikloissa tarkoitetusta taloudellisesta toiminnasta, johon kilpailuoikeus täysimääräisesti soveltuu. Myös Mestis-seuroja on pidettävä kilpailulaissa tarkoitettuina elinkeinonharjoittajina ja SEUT 101 artiklassa tarkoitettuina yrityksinä, sillä nekin myyvät hyödykkeitä vastiketta vastaan. Mestis-seurat tarjoavat hyödykkeitä jääkiekkoviihteen miesten toiseksi korkeimmalla sarjatasolla. Mestis-seurat rahoittavat toimintaansa muun ohella myymällä jääkiekko-otteluiden lippuja katsojille. Ne maksavat pelaajille korvauksia tai antavat heille esimerkiksi asunnon käyttöön. Mestis-seurat ovat myös saaneet tuloja myymällä pelaajia Liigaseuroille. Nykymallissa Mestis-seurojen taholta tulevaa kilpailupainetta suhteessa Liigaseuroihin on pidettävä hyvin vähäisenä. Liigaseurat pystyvät päättämään, mitkä seurat saavat kilpailla niiden kanssa ja mitkä eivät.

Myös Jääkiekkoliiton on katsottava täyttävän kilpailulain 4 §:ssä tarkoitetun elinkeinonrajoittajan sekä SEUT 101 ja 102 artiklassa tarkoitetun yrityksen määritelmän. Oikeuskäytännön osalta voidaan viitata edellä mainittuihin ennakkotapauksiin¹³ ja jäljempänä olevaan esitykseen. Lajiliittojen määrävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevaa oikeuskäytäntöä käsitellään jaksossa 4.4.2.

¹³ Ks. esim. MOTOE/ELPA, C-49/07, ECLI:EU:C:2008:376; Suomen Koripalloliitto ry, Kilpailuviraston päätös 5.9.1995 Dno 511/61/94. Lajiliittoja koskevaa kilpailuoikeudellista

Kaikkien toimenpidepyynnön kohteena olevien elinkeinonharjoittajien liiketoiminta on taloudellisesti arvioituna varsin laajaa ja pitkäkestoista.

3. Kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 artiklan mukainen arviointi

3.1 Kilpailua rajoittavien sopimusten sisältö ja funktiot

Kilpailulain 5 §:ssä ja SEUT 101 artiklassa kielletään sellaiset elinkeinonharjoittajien väliset sopimukset, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien päätökset sekä elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistetut menettelytavat, joiden tarkoituksena on merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua tai joista seuraa, että kilpailu merkittävästi estyy, rajoittuu tai vääristyy, ovat kiellettyjä. Kielto koskee sekä nimenomaisia sopimuksia, myös ns. yhdenmukaistettuja menettelytapoja, joissa ilman nimenomaista sopimusta rajoitetaan toisistaan itsenäisten elinkeinonharjoittajien välistä kilpailua. Kilpailu voi rajoittua kielletyllä tavalla myös silloin, kun tarkoituksena ei ole ollut kilpailun rajoittaminen, mutta menettelyllä on ollut kilpailua rajoittava vaikutus.¹⁴

Kilpailua rajoittavien sopimusten kielto koskee sekä elinkeinonharjoittajien nimenomaisia *sopimuksia että niihin rinnastettavaa muuta yhteisymmärrystä* kuin myös *yritysten yhteiselinten päätöksiä tai vastaavia järjestelyjä*, joilla rajoitetaan tai ohjataan horisontaalisessa tasossa elinkeinonharjoittajien kilpailukeinojen käyttöä.

Kiellettyjä ovat 5 §:n ja SEUT 101 artiklan 1 kohdan nojalla erityisesti sellaiset sopimukset, päätökset ja menettelytavat: 1) joilla suoraan tai välillisesti vahvistetaan osto- tai myyntihintoja taikka muita kauppaehtoja; 2) joilla rajoitetaan tai valvotaan tuotantoa, markkinoita, teknistä kehitystä taikka investointeja; 3) joilla jaetaan markkinoita tai hankintalähteitä; 4) joiden mukaan eri kauppakumppaneiden samankaltaisiin suorituksiin sovelletaan erilaisia ehtoja siten, että kauppakumppanit asetetaan epäedulliseen kilpailuasemaan; tai 5) joiden mukaan sopimuksen syntymisen edellytykseksi asetetaan se, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppataidan mukaan ei ole yhteyttä.

Kilpailulain 5 § vastaa tunnusmerkistöltään EU:n perustamissopimuksen (SEUT) 101 artiklaa lukuun ottamatta sitä eroa, ettei kotimaisen säännöksen soveltaminen edellytä kauppavaikutuksen täyttymistä.

¹⁴ Ks. esim. Kuoppamäki, Uusi kilpailuoikeus (2018) s. 131 ss.; Yritysoikeus, Seppo Villa, Taina Pihlajarinne, Juha Raitio, Klaus Viitanen, Manne Airaksinen, Johan Bärlund, Jyrki Jauhiainen, Timo Kaisanlahti, Märten Knuts, Petri Kuoppamäki, Seppo Kymäläinen, Jukka Mähönen, 2024, s. 1191 ss.

Jotta kilpailua rajoittavien sopimusten kieltö ei muodostuisi liian jyräksi, kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan sisältämän poikkeuksen nojalla 1 kohdan määräykset eivät koske yritysten välistä sopimusta tai yritysten välistä sopimusten ryhmää, yritysten yhteenliittymän päätöstä taikka yritysten yhteenliittymien päätösten ryhmää tai yhdenmukaistettua menettelytapaa tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää, joka osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä jättäen kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödyistä. Lisäedellytykseksi poikkeukselle kiellosta on asetettu se, ettei sopimus tai muu järjestely aseta asianomaisille yrityksille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden toteuttamiseksi tai anna näille yrityksille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia tuotteita.

3.2 Kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 artiklan mukaisen kieltotunnusmerkistön täyttymistä koskeva tarkastelu

3.2.1 Suljetun sarjan kuvaus ja vaikutukset

Lausuntomateriaalista ilmenee, että Liiga ja Liigaseurat ovat tehneet keskenään osakassopimuksen, jossa on sovittu niiden välisistä oikeuksista ja velvollisuuksista toisiinsa nähden, Liigan osakkeisiin, sekä erinäisistä tulojen jakoon sekä tasaukseen liittyvistä seikoista. Osakassopimuksen lisäksi Liiga on solminut ilmeisesti Liigaseurojen puolesta media- ja muita kaupallisia sopimuksia, joista saadut tuotot se jakaa Liigaseuroille. Liiga ja Liigaseurat ovat kaudesta 2000–2001 alkaen keskenään ja yhteistyössä Jääkiekkoliiton kanssa sopineet Yhteistyösopimuksella ja sitä edeltäneillä sopimuksilla siitä, mitkä jääkiekko-otteluita ja siihen liittyviä palveluita tarjoavat yritykset eli seurat saavat osallistua ja tarjota palveluitaan kansallisesti korkeimmalla tasolla Suomessa, ja millä ehdoin. Nämä lisenssiehdot, samoin kuin tarkempi kriteeristö, ovat olleet salassa pidettyjä asiakirjoja, eikä niihin ole ollut sisäpiirin ulkopuolelle jätetyillä seuroilla tai muillakaan tahoilla pääsyä.

Asiassa kiinnittyy huomio siihen, että liigakarsintoja on järjestetty viimeisen noin 25 vuoden aikana vain harvoin. Syytä tähän ei ole ilmoitettu. Nousukriteerit, sikäli kuin sellaisia on ollut, ovat olleet salaisia. Liigakarsintoja näytetään järjestetyn ilman mitään selkeää rytmiä ja suunnitelmaa. Asia voitoin olla toisin salaisen aineiston perusteella. Jääkiekkoliitto, Liiga ja Liigajoukkueet ovat salaisissa keskusteluissa keskenään neuvotelleet ja sopineet, mitkä jääkiekkoseurat saavat kilpailla niiden kanssa ja mitkä eivät. Yleensä asiat salataan, kun on jokin konkreettinen ja hyväksyttävä syy salassapidolle.

Eurooppalainen urheilu rakentuu *pyramidimallille*, jossa lajiliitot sääntelevät urheilutoimintaa juniorisarjoista SM-liigatasoille. Toimintaan liittyy avoimuuteen ja kilpailumenestykseen perustuva sarja-järjestelmä, jossa urheilullisin perustein noustaan sarjaportaalta ylöspäin ja lasketaan alaspäin.¹⁵ Näin toimitaan Suomessa muiden urheilulajien ja myös jääkiekossa muilta osin, mutta Suomen ylivoimaisesti merkittävimmän urheilusarjan eli jääkiekon SM-liigan osalta on päätetty poiketa Suomessa ja muissa EU-maissa noudatetuista, yleisesti hyväksytyistä periaatteista.

Liigan ulkopuoliset Mestiksessä pelaavat seurat voivat osallistua lisenssimenettelyyn ja niille voidaan myöntää lisenssi seuraavin edellytyksin:

1. *”Liigapaikkaa hakeva seura täyttää ja on sitoutunut hoitamaan kaikki voimassa olevan liigalisenssin edellyttämät ehdot ja velvoitteet.”* Selvityksestä ei ilmene, mitä kaikkea liigalisenssin edellyttämät ehdot ja velvoitteet sisältävät. *Sarjanousukriteerien pitäisi olla avoimia, ehdottomia, julkisesti saatavilla olevia ja tasapuolisia.*
2. *”Liigapaikkaa hakeva seura on jo ennen liigalisenssihakemuksen jättämistä pitkäjänteisesti useamman kauden ajan osoittanut toimintansa olevan operatiivisesti taloudellisesti kannattavaa ja urheilullisen osaamisen riittävän lähellä liigatasoa Liigassa menestymiseksi.”* Kriteeri jättää epäselväksi, milloin toiminta on ”pitkäjänteistä”, mitä konkreettisesti tarkoitetaan ”operatiivisella kannattavuudella” ja milloin ”urheilullinen osaaminen” on ”riittävän lähellä liigatasoa Liigassa menestymiseksi”. Normaali ammattilaisseurojen toimintatapa on, että panostetaan ensin sarjanousun mahdollistamiseen ja sarjanousun varmistuttua investoidaan aiempaa kalliimpiin pelaajiin, jotta ylimmällä sarjatasolla pysyttäisiin. Mikäli tällaisia investointeja edellytetään jo Mestiksessä, edellyttää se nousua tavoittelevalta Mestis-seuralta kohtuuttoman suuren taloudellisen riskin ottamista. Ottaen lisäksi huomioon epäselvät kriteerit, riski sarjapaikan epäamisestä on olennainen, etenkin kun asiasta ovat päättämässä paikkaa hakevan seuran kilpailijat. Liigaseurojen näkökulmasta on kollektiivisesti hyvä asia, jos Liigaan nostetaan ”vahva seura” mutta yksittäisen Liigaseuran kannalta ei ole niin hyvä asia, jos sinne nostetaan ”liian vahva seura”, koska tällainen seura voisi menestyessään ”liian hyvin” uhata sen asemaa. Kartelliteoriasta tunnetaan ilmiö, jossa kartellin jäsenet joutuvat

¹⁵ Kyse on järjestelmästä, jossa sarjanousun osalta periaatteena on ”open competitions – accessible through a promotion/relegation system which maintains a competitive balance and gives priority to sporting merit”. Further developing the European Sports Model, ESM <https://rm.coe.int/0900001680a1b1cf>

tasapainoilemaan kollektiivisen edun ja individuaalisen edun välillä, koska ne vetävät eri suuntiin.¹⁶ Juuri tällaisista syistä eurooppalaisissa sarjoissa noudatetaan avoimen ja ennakoitavan sarjanousun ja -laskun periaatetta.

3. *”Liigapaikkaa hakeva seura on menestynyt urheilullisesti Mestiksessä ennen liigalisenssihakemuksen jättämistä.”* Kriteeri jättää auki, mitä urheilullisella menestyksellä Mestiksessä konkreettisesti tarkoitetaan, mikä sekin lisää epävarmuutta. Niiden noin 25 vuoden aikana, jona sarja on ollut suljettu, edes Mestiksen voittaminen ei ole tuonut liigapaikkaa kuin poikkeuksellisesti.
4. *”Liigapaikkaa hakeva seura sitoutuu markkinahintaisen liigaosakkeen ostamiseen tai merkitsemiseen.”* Tämäkin kriteeri on epäselvä. Kun yrityksen arvoa ei voida useinkaan yksiselitteisesti määrittää, tämäkin kriteeri jättää ”pelivaraa” ja sijaa tulkinnalle. Toimitetussa aineistossa lausunnonantajan huomiota kiinnitti se, että Jokereille esitetty merkintähinta (3,8 miljoonaa euroa) oli selkeästi korkeampi kuin Kiekko-Espoolle lopulta esitetty merkintähinta (2,2 miljoonaa euroa).

Lausunnonantajan huomio kiinnittyy siihen, että vuoden 2018 kriteerit ovat erittäin ylimalkaiset. Liiganousua koskevissa kriteereissä vain todetaan, että tietty jääkiekkoseura ”voidaan” nostaa ylimmälle tasolle, mikäli tietyt, hyvin yleisellä tasolla esitetyt kriteerit täyttyvät. Missään ei sanota, että tiettyjen kriteerien täytyessä seura nousee ylimmälle sarjatasolle. Käytännössä nämä yleiset ja kuminauhan kaltaiset kriteerit häipyvät usvaan ja jättävät päätöksentekijöille, eli käytännössä ylimällä sarjaportaalla jo pelaaville seuroille, rajoittamattoman harkintavallan.

Ammattilaisurheilua koskevassa Unionin tuomioistuimen Superliiga-ennakkoratkaisussa edellytetään urheilun sääntelyltä selkeitä ja sitovia sääntöjä, jotka ovat ennakoitavia, selkeitä ja tasapuolisia. Muussa tapauksessa järjestely rikkoo SEUT 101 ja 102 artiklaa vastaan. Unionin tuomioistuin totesi muun ohella seuraavaa:

”153 Toisella kysymyksellään ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelelee lähinnä, onko SEUT 101 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että yritysten yhteenliittymän päätöksenä, jonka tarkoituksena on kilpailun estäminen tai jolla on tällainen vaikutus, on pidettävä sitä, että jalkapallotoiminnasta maailman ja Euroopan tasolla vastaavat liitot, jotka harjoittavat samanaikaisesti erilaista kilpailujen järjestämiseen liittyvää taloudellista toimintaa, ovat antaneet ja soveltavat välittömästi tai jäseninään olevien kansallisten jalkapalloliittojen välityksellä sääntöjä, joilla asetetaan sen, että kolmas yritys

perustaa unionin alueella uuden seurajoukkuejalkapallokilpailun, edellytykseksi kyseisten liittojen etukäteen myöntämä lupa, ilman, että tällaiseen toimivaltaan olisi liitetty sellaisia aineellisia kriteereitä ja menettelysääntöjä, joilla voidaan varmistaa sen läpinäkyvyys, objektiivisuus ja syrjimättömyys.

154 Kun otetaan huomioon toisen kysymyksen taustalla olevat ennakkoratkaisupyynnössä esitetyt seikat ja samanlaiset syyt kuin edellä 121 kohdassa esitettiin, on kuitenkin katsottava, että ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee mainitulla kysymyksellä lähinnä, onko SEUT 101 artiklan 1 kohtaa tulkittava siten, että yritysten yhteenliittymän päätöksenä, jonka tarkoituksena on kilpailun estäminen tai jolla on tällainen vaikutus, on pidettävä sitä, että jalkapallotoiminnasta maailman ja Euroopan tasolla vastaavat liitot, jotka harjoittavat samanaikaisesti erilaista kilpailujen järjestämiseen liittyvää taloudellista toimintaa, ovat antaneet ja soveltavat välittömästi tai jäseninään olevien kansallisten jalkapalloliittojen välityksellä sääntöjä, joilla ne asettavat sen, että kolmas yritys perustaa unionin alueella uuden seurajoukkuejalkapallokilpailun, edellytykseksi niiden etukäteen myöntämän luvan sekä valvovat ja sanktioivat ammattilaisjalkapalloseurojen ja pelaajien osallistumista tällaiseen kilpailuun, ilman että näihin erilaisiin toimivaltuuksiin olisi liitetty sellaisia aineellisia kriteereitä ja menettelysääntöjä, joilla voidaan varmistaa niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus.

[...]

176 Lopuksi on todettava, että vaikka tällaisten ennakkolupasääntöjen antamista voidaan perustella tietyillä hyväksyttävillä tavoitteilla, kuten ammattilaisjalkapalloilun taustalla olevien periaatteiden, arvojen ja pelisääntöjen noudattamisen varmistamisella, niissä kuitenkin alistetaan kaikkien muiden kansainvälisten jalkapallokilpailujen kuin niiden, joita nämä kaksi yksikköä itse samanaikaisesti järjestävät osana taloudellista toimintaansa, järjestäminen ja markkinointi kyseiset säännöt yritysten yhteenliittymien asemassa hyväksyneiden yksiköiden ennakkoluvan myöntämistä ja seuraamusten määrittämistä koskevan toimivallan alaisiksi. Niinpä kyseisillä säännöillä annetaan mainituille yksiköille valta sallia potentiaalisesti kilpailevien yritysten markkinoille pääsy, valvoa sitä ja asettaa sille ehtoja samoin kuin määrittää sekä se kilpailun aste, joka kyseisillä markkinoilla voi vallita, että edellytykset, joissa tällaista mahdollista kilpailua voidaan harjoittaa. Niinpä vaikka mainituilla säännöillä ei suoranaisesti suljettaisi kilpailevia – yhtä tehokkaitakin – yrityksiä pois markkinoilta, niillä voidaan vähintäänkin rajoittaa formaatiltaan tai sisällöltään vaihtoehtoisten tai uudenlaisten kilpailujen luomista ja kaupallista hyödyntämistä. Siten kyseiset säännöt ovat lisäksi omiaan viemään ammattilaisjalkapalloseuroilta ja pelaajilta mahdollisuuden osallistua tällaisiin kilpailuihin, vaikka kilpailuissa voitaisiin esimerkiksi käyttää innovatiivista formaattia – samalla kaikkia kyseessä olevan urheilulajin taustalla olevia periaatteita, arvoja ja pelisääntöjä noudattaen. Viime kädessä niillä voidaan viedä stadionyleisöltä ja televisionkatsojilta mahdollisuus seurata tällaisia kilpailuja tai katsoa lähetystä niistä.

177 Lisäksi siltä osin kuin kansainvälisiin seurajoukkuejalkapallokilpailuihin sovellettaviin ennakkolupasääntöihin on liitetty sääntöjä ammattilaisjalkapalloseurojen ja pelaajien osallistumisesta näihin kilpailuihin sekä osallistumisesta mahdollisesti määrätävistä seuraamuksista, on lisättävä, että tällaiset säännöt ovat selvästi omiaan vahvistamaan kaikkiin ennakkolupamekanismeihin, joihin ei liity rajoituksia, velvoitteita ja valvontaa, joilla voitaisiin taata niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, täsmällisyys ja

syrjimättömyys, luonnostaan kuuluvaa kilpailunvastaista tarkoitusta. Niillä nimittäin vahvistetaan tällaisesta mekanismista seuraavaa markkinoille pääsyn estettä estämällä yrityksiä, jotka järjestävät potentiaalisesti kilpailevan kilpailun, käyttämästä tehokkaasti markkinoilla saatavilla olevia resursseja eli seuroja ja pelaajia, jotka joutuvat osallistuessaan kilpailuun, joka ei ole saanut FIFA:n ja UEFA:n ennakkolupaa, alttiiksi seuraamuksille, joita – kuten edellä 148 kohdassa todettiin – ei ole rajoitettu millään aineellisella kriteerillä tai menettelytavalla, joilla voitaisiin varmistaa niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, täsmällisyys, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus.

178 Kaikista näistä syistä on katsottava, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaiset ennakkolupa-, osallistumis- ja seuraamussäännöt ovat jo luonteensa vuoksi – koska niihin ei ole liitetty sellaisia edellä 151 kohdassa tarkoitettua kaltaisia aineellisia kriteereitä tai menettelysääntöjä, joilla voitaisiin varmistaa niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, täsmällisyys, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus – riittävän haitallisia kilpailulle ja niillä on siten katsottava olevan kilpailunvastainen tarkoitus. Niinpä ne kuuluvat SEUT 101 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua kiellon piiriin, joten niiden tosiasiallisia tai mahdollisia vaikutuksia ei ole tarpeen tutkia.

179 Toiseen kysymykseen on kaiken edellä esitetyn perusteella vastattava, että SEUT 101 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että yritysten yhteenliittymän päätöksenä, jonka tarkoituksena on kilpailun estäminen, on pidettävä sitä, että jalkapallotoiminnasta maailman ja Euroopan tasolla vastaavat liitot, jotka harjoittavat samanaikaisesti erilaista kilpailujen järjestämiseen liittyvää taloudellista toimintaa, ovat antaneet ja soveltavat välittömästi tai jäseninä olevien kansallisten jalkapalloliittojen välityksellä sääntöjä, joilla ne asettavat sen, että kolmas yritys perustaa unionin alueella uuden seurajoukkuejalkapallokilpailun, edellytykseksi niiden etukäteen myöntämän luvan sekä valvovat ja sanktioivat ammattilaisjalkapalloseurojen ja pelaajien osallistumista tällaiseen kilpailuun, ilman että näihin erilaisiin toimivaltuuksiin olisi liitetty sellaisia aineellisia kriteereitä ja menettelysääntöjä, joilla voidaan varmistaa niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus.”

Superliiga-tapauksessa kyse oli luvan myöntämisestä muihin kuin UEFA:n itsensä järjestämiin kilpailuihin. Tuomioistuin totesi, että tällaisiin muihin kilpailuihin osallistumisen kieltämistä on pidettävä *SEUT 101 ja 102 artiklan vastaisena, paitsi milloin ilman näihin toimivaltuuksiin on liitetty sellaisia aineellisia kriteereitä ja menettelysääntöjä, joilla voidaan varmistaa niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus.*

Superliiga-tapauksessa kyse oli muodollisesti ulkopuolisia kilpailuja koskevasta lupamenettelystä, mutta se on *selkeästi sovellettavissa myös sarjanousua koskeviin kriteereihin.* Unionin tuomioistuin haki ratkaisussaan mallia sarjanousua koskevista kriteereistä, joiden tulee olla selkeitä, ennakoitavia tasapuolisia. Eurooppalaisessa urheilusääntelyssä *sarjanousu ja sarjasta tippuminen perustuvat urheilulliseen menestykseen. Tyypillisesti ainakin alemman sarjan voittanut joukkue nousee ylempään sarjaan ja alemman sarjan viimeiseksi jäänyt joukkue putoaa alempaan sarjaan.* Lisäksi kaikkien

suurimmissa sarjoissa, joissa investoinnit voivat nousta miljardeihin, voidaan soveltaa *financial fair play* -kriteerejä, joilla pyritään turvaamaan reiluus ja tasapuolisten kilpailuedellytysten säilyminen, ja toisaalta vähimmäiskriteerejä, joilla vaikutetaan toiminnan taloudelliseen kestävyYTEEN, kuten urheilukentän, hallin tai katsomon vähimmäisvaatimuksiin tms. Myös näiden kriteerien tulee täyttää myös läpinäkyvyyttä, objektiivisuutta, syrjimättömyyttä ja oikeasuhteisuutta koskevat vaatimukset.

Toisin kuin muissa lajeissa ja muissa EU-maissa, Suomessa ei ole olemassa miesten jääkiekon osalta mitään selkeitä, sitovia ja ennakoitavia kriteerejä, jotka täyttämällä toiseksi ylimmällä tasolla pelaava jääkiekkjoukkue voisi nousta korkeimmalle sarjatasolle. Suomessa tämä ei ole ollut mahdollista vuodesta 2000 alkaen. Kriteeristössä sanotaan vain, että ”Liigan ulkopuoliset seurat voivat osallistua lisenssimenettelyyn ja niille voidaan myöntää lisenssi”. Mitään oikeutta liiganousuun ei ole. Muilla seuroilla kuin nykyisillä Liigaseuroilla on ainoastaan mahdollisuus hakea Liigapaikkaa, joka voidaan joko myöntää tai jättää myöntämättä. Päätöksen liigapaikan myöntämisestä tai myöntämättä jättämisestä tekevät käytännössä liigapaikkaa hakeneen seuran kilpailijat, joiden kanssa hakijaseura pääsee jatkossa kilpailemaan myös urheilullisesti, mikäli nämä muut jo Liigapaikan omistavat seurat siihen syystä tai toisesta suostuvat. Kilpailijat siis osallistuvat päätöksentekoon siitä, saako joku muukin seura niiden kanssa jatkossa kilpailla.

Nykyiseen järjestelmään liittyy lukuisia kilpailuoikeudellisesti merkittäviä ja vakavia epäkohtia.

Ensinnäkään urheilullinen menestys, kuten Mestis-liigan voittaminen, ei tuo oikeutta sarjanousuun, toisin kuin vastaavissa EU-maiden ammattilaisuuteen perustuvien sarjojen yhteydessä. Toisaalta Liigassa pelaavat seurat säilyttävät sarjapaikkansa, oli niiden urheilullinen menestys miten heikkoa tahansa. Tällaista järjestelyä on pidettävä kilpailuoikeudellisesti kiellettynä syrjintänä, jolla keinotekoisesti suositaan Liigaseuroja ja syrjitään Mestis-seuroja.

On myös vaikutusarvion näkökulmasta kyseenalaista, missä määrin Mestis-seuralla on ylipäättään SM-liigan karsintojen kautta realistista mahdollisuutta nousta SM-liigaan. Suljetusta sarjasta johtuen Liigan ja Mestiksen tasoerot ovat kasvaneet viimeisen 25 vuoden aikana merkittävästi. Liigaseurojen pelaajabudjetit ovat kasvaneet huomattavasti, eivätkä Mestis-seurojen pelaajabudjetit ole pysyneet tahdissa.

Liigaseurojen joukkueiden kanssa tasaväkiseen kilpailuun pystyvän joukkueen kokoaminen Mestiseen edellyttäisi kohtuuttoman suurta ja riskipitoista investointia pelaajahankintoihin ja joukkueen

rakentamiseen tilanteessa, jossa Mestis-seuran tulot eivät ole lähelläkään Liigaseuran tuloja. Käytännössä Mestiksestä SM-liigaan nouseminen karsintojen kautta edellyttäisi Mestis-seuroilta kohtuuttomia taloudellisia riskejä. Ilmeisesti kaikki eurooppalaiset ammattilaisseurat perustuvat käytännölle, jossa sarjanousua 2. liigasta 1. liigaan tavoitteleva seura (elinkeinonharjoittaja) rakentaa ensin joukkueen, jolla on mahdollista voittaa 2. liiga tai sijoittua muulle suoran sarjanousun turvaavalle sarjapaikalle. Esimerkiksi Englannin jalkapallon Valioliigassa 3 viimeiseksi jäänyttä seuraa tippuu seuraavaksi kaudeksi kakkosliigaan ja vastaavasti 3 parasta kakkosliigan joukkuetta nousee Valioliigaan. Saksan jalkapallon Bundesliigassa 2 viimeiseksi jäänyttä seuraa tippuu seuraavaksi kaudeksi kakkosliigaan ja vastaavasti 2 parasta kakkosliigan joukkuetta nousee Bundesliigaan ja kolmanneksi huonoin ja kolmanneksi paras pelaavat karsintaottelut. Ratkaisuja on muitakin, mutta käytännössä ainakin huonoin ykkösliigan joukkue tippuu ja paras kakkosliigan joukkue nousee. Tällaista järjestelyä voidaan pitää olennaisena ja välttämättömänä osana eurooppalaista kilpailuoikeudellisesti hyväksyttävää sarjajärjestelmää.

Suomessa tätä periaatetta ei ole noudatettu Liigan ja Mestiksen osalta, mistä syystä ero Liigan ja Mestiksen välillä on kasvanut sen neljännesvuosisadan aikana, jona Liigaa on jääkiekkoviikteen parissa toimivien kilpailevien yritysten toimesta (ylimmän sarjatasen toimijoiden keskinäisin välipuhein) pidetty suljettuna.

SM-liigan tosiasiallinen avaaminen kilpailulle vaatii urheilullisesti ja taloudellisesti sitä, että Mestiksen voittaja nousee suoraan SM-liigaan sen viimeiseksi jääneen joukkueen tilalle. Lisäksi voidaan edellyttää, että Mestisseura täyttää ennakoon selvillä olevat uudistetut, läpinäkyvät, objektiiviset, syrjimättömät ja suhteelliset liigalisenssiehdot ja -kriteeristön.

Ennen tällaisia uudistuksia SM-liiga on *de jure* tai *de facto* suljettu sarja, johon nouseminen on vain hyvin rajoitetusti, jos ylipäättään mahdollista. *Alallepääsyn esteet* ovat yksinkertaisesti liian korkeat.

*SM-liiga Oy:n hallituksessa päätöksiä tekevät Jääkiekkoliiton edustajien lisäksi Liigassa pelaavien jääkiekkjoukkueiden taustayhtiöiden edustajat.*¹⁷ *Järjestely on kartellinomainen. Rakenne, jossa kilpailijat päättävät keskenään, kuka saa niiden kanssa kilpailla ylimmällä seuratasolla, on kilpailuoikeudellisesti sopimaton.*

¹⁷ Ks. esim. <https://liiga.fi/fi/uutiset/17831/liiga-tiedottaa:-jaakiekon-sm-liiga-oy:lle-on-valittu-uusi-puheenjohtaja-ja-hallitus>:

Oli hallituksessa kuka tahansa, ammattilaisurheilussa, jossa kyse on taloudellisesta toiminnasta, jossa yritykset kilpailevat keskenään, sarjanousun ylimmälle tasolle tulee perustua selkeisiin sääntöihin, jossa sarjanousu tapahtuu urheilullisten kriteerien perusteella, jotka ovat viimeistään ennen kauden alkua kaikkien toimijoiden tiedossa, ja joita myös noudatetaan. Kuten jäljempänä ilmenee, nykyisen kaltaiset kriteerit jättävät sarjanoususta päättävälle tahoille sellaisen vapaan tai rajoittamattoman harkinnan, jollainen ei ole sallittua SEUT 101 ja 102 artiklan ja kilpailulain 5 ja 7 §:n perusteella.

Asia pitää ratkaista siten, että sarjanousuun ei liity nykyisen kaltaista harkintaa ja epävarmuutta, vaan Mestiksestä nousee automaattisesti sen edellisellä kaudella voittanut joukkue ja vastaavasti Liigan viimeiseksi jäänyt joukkue putoaa.

3.2.2 Kilpailun rajoittuminen tässä tapauksessa

SEUT 101 artiklassa ja kilpailulain 5 §:ssä on kielletty etenkin horisontaaliset, kahden tai useamman kilpailijan väliset sopimukset, yhdenmukaistetut menettelytavat sekä yritysten yhteenliittymien päätökset, joiden *tarkoituksena* on yhteensovittaa yritysten kilpailukäyttäytymistä markkinoilla tai *vaiuttaa* merkityksellisiin kilpailuparametreihin. Vakavimmat rajoitukset ovat sellaisia, joilla vahvistetaan hintoja asiakkaille, rajoitetaan tuotantoa tai myyntiä, taikka jaetaan markkinoita, asiakkaita tai hankintalähteitä. Myös boikotin luonteisia menettelytapoja, joilla kilpailevat yritykset kieltäytyvät tekemästä sopimuksia tietyn yrityksen kanssa, pidetään erityisen vakavina kilpailunrajoituksina.

Sopimalla Liigan kanssa yhteistyösopimuksella SM-liigaan hakemisen ehdoista, hyväksymällä SM-liigan suljettuna sarjana Jääkiekkoliitto yhdessä Liigan kanssa ja pitämällä liigan suljettuna, järjestykseen osalliset elinkeinonharjoittajat ovat käytännössä estäneet Mestisseuroja harjoittamasta jääkiekkoon liittyvää liiketoimintaa korkeimmalla sarjatasolla Suomessa. Toiminta on rajoittanut ja edelleen rajoittaa kilpailua jääkiekkopalveluiden ja niihin liitännäisten palveluiden markkinoilla Suomessa.

Suomen Jääkiekkoliitto ry, Liiga ja Liigaseurat ovat yhdessä sopineet jääkiekkoviihteen markkinoiden jakamisesta keskenään päättämällä yhdessä, kuka saa ja kuka ei saa nousta ylimmälle sarjaportaalille ja miten resurssit jaetaan suljetun liigan sisällä. Tällä toiminnalla ja erityisesti sulkemalla Liigan ja pitämällä sen suljettuna, Liigajoukkueet ovat suojanneet itsensä Mestis-seurojen taholta tulevalta kilpailulta. Liigaseurat ovat voineet toimia tehottomammin, kun ne ovat yhteisin välipuhein eliminoidneet itsensä osalta riskin putoamisesta Mestikseen, mikä olisi merkittävästi heikentänyt niiden

tulovirtoja ja taloudellista menestystä. Liigajoukkueet ovat suojanneet asemansa kaikilta Liigaa alemmalla sarjaportaalla jääkiekkoviikkeen elinkeinotoimintaa harjoittavilta kilpailijoiltaan.

Jääkiekkoliiton, Liigan ja Liigaseurojen toimintaa voidaan tarkastella paitsi SEUT 101 artiklassa ja kilpailulain 5 §:ssä kiellettyinä kollektiivisena boikottina myös markkinoidenjakojen ja tuotannonrajoituskartellina. Markkinoiden jakoa koskevat kielletyt järjestelyt voivat koskea esimerkiksi markkinaosuuksia, markkina-alueita tai asiakkaita, joille hyödykettä myydään. Järjestelyjä on pidettävä haitallisina, koska markkinoiden jakaminen antaa yrityksille suojatun toiminta-alueen, jossa niillä on mahdollisuus harjoittaa kuluttajien kannalta epäedullista hinnoittelua. Kilpailun puuttuminen ei myöskään kannusta yrityksiä tehostamaan toimintaansa.¹⁸

Kielletty kilpailijoiden poissuljenta markkinoilta voi tapahtua joko suoranaisen kollektiivisen boikotin muodossa tai muulla, poissuljentaan tähtäävällä kilpailijoiden välisellä yhteistyöllä. Kollektiivisellä boikotilla tarkoitetaan menettelyä, jossa keskenään kilpailevat yritykset sopivat yhdessä siitä, että ne kieltäytyvät liikesuhteista tietyn yrityksen kanssa estääkseen tämän alalle pääsyn tai tehokkaan toiminnan markkinoilla. Kuten KKV on Jokerit-päätöksessä todennut, tällainen boikotti on kilpailulainsäädännön vastainen riippumatta siitä, mistä syystä siihen ryhdytään.¹⁹

Markkinoiden jakoa koskevat järjestelyt voivat koskea esimerkiksi markkinaosuuksia, markkina-alueita tai asiakkaita, joille hyödykettä myydään. Markkinoiden jakoon tähtääviä järjestelyjä on pidettävä haitallisina, koska markkinoiden jakaminen antaa yrityksille suojatun toiminta-alueen, jossa niillä on mahdollisuus harjoittaa kuluttajien kannalta epäedullista hinnoittelua. Kilpailun puuttuminen ei myöskään kannusta yritystä tehostamaan toimintaansa.²⁰

Tuotannonrajoitukset koskevat tavallisesti yritysten tuotantokiintiöitä koskevia sopimuksia tai näihin rinnastettavia järjestelyjä. Tuotannonrajoitukset ovat haitallisia, koska niillä estetään tuotantorakenteen tarkoituksenmukainen sopeutuminen vallitsevaan tilanteeseen sekä mahdollisesti ylläpidetään tarpeetonta kapasiteettia, minkä seurauksena elinkeinoelämän tehokkuus vähenee.

Tässä tapauksessa on luotu Liigaan tarpeetonta kapasiteettia pitämällä huolta siitä, ettei kukaan Liigajoukkueista putoa alemmalle sarjatasolle, vaikka seuran urheilullisesti heikko menestys olisi antanut siihen aihetta. Kun samalla on haluttu ottaa tiettyjä uusia joukkueita liigaan, Liiga on paisunut 16

¹⁸ Ks. KKV:n Jokerit-päätös, kohta 38.

¹⁹ KKV:n Jokerit-päätös, kohta 36.

²⁰ Ks. KKV:n Jokerit-päätös, kohta 37.

joukkueen suuruiseksi, mikä on johtanut muun ohella ylimmälle sarjatasolle riittävän laadukkaiden pelaajien löytämistä koskeviin ongelmiin. Liigan taso näyttää pudonneen. Kun avointa mahdollisuutta nousta ylemmälle sarjatasolle ei ole ollut, samalla tasoero Liigan ja Mestiksen välillä on kasvanut. Tehokas kilpailu lisää laatua ja sen puuttuminen heikentää laatua. Näin on käynyt vuosien saatossa tässäkin tapauksessa.

Jääkiekon SM-liiga oli vuosikymmeniä avoin liiga, johon voitiin nousta ja josta voitiin pudota. Tämä on Suomen ja EU:n kilpailuoikeuden mukainen hyväksyttävä tapa järjestää ammattilaisseurojen väliset urheilukilpailut. Avoimessa järjestelmässä kiinnitetään asianmukaisesti huomiota siihen, että kilpailutoiminta on avointa, ennakoitavaa ja tasapuolista. Sarjanousu perustuu urheilullisiin ansioihin, joiden täytyy olla kaikkien seurojen tiedossa. Erityisen tärkeää ja välttämätöntä avoimen rakenteen ylläpito kilpailuoikeudellisesti on silloin, kun kyse on ammattilaisurheilusta ja taloudellisesta toiminnasta, joskin avoimelle sarjanousulle ja -laskulle perustuvaa järjestelmää on pidettävä parhaana vaihtoehtona myös muissa sarjoissa, sillä se toteuttaa eettisesti toimivalle urheilutoiminnan organisoinnille ominaista tasapuolisuutta, ennakoitavuutta ja säännönmukaisuutta.

Kollektiivisella boikotilla tarkoitetaan yleisesti sitä, että samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivat elinkeinonharjoittajat kieltäytyvät liikesuhteista kolmannen elinkeinonharjoittajan kanssa. Kollektiivista boikottia pidetään joko hankintalähteiden tai markkinoiden jakamisena. Boikotti voi ilmetä joko toimituskieltona (myyntiboikotti) tai ostoista pidättäytymisenä (ostoboikotti).

Boikotti voi olla myös välillinen. Välillisessä boikotissa samalla tuotanto- tai jakeluportaalla toimivat elinkeinonharjoittajat asettavat kolmannen osapuolen kanssa solmittavien liikesuhteiden ehdoksi sen, ettei tämä ole liikesuhteissa kartellin ulkopuolisten yritysten kanssa.

Esimerkkinä kollektiivisesta boikotista voidaan mainita Kilpailu- ja kuluttajaviraston lainvoimainen Jokerit-päätös. Jääkiekon SM-liiga Oy ja liigaseurat olivat sopineet, että liigaseurat eivät palkkaa kesken kauden pelaajia Jokereista tai pelaa harjoitusotteluita Jokereiden kanssa. KKV totesi päätöksessään²¹, että Jääkiekon SM-liiga Oy:n ja siihen kulloinkin kuuluneiden liigaseurojen sopima Jokereita syrjivä menettely on ollut kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 artiklan vastainen kilpailunrajoitus.

Osapuolet olivat sopineet, että ne eivät palkkaa kesken kauden pelaajia Jokereista tai pelaa harjoitusotteluita Jokereiden kanssa.²² Lisäksi oli sovittu, että liigaseurat eivät tee kesken kauden seuraavaa

²¹ Kilpailu- ja kuluttajaviraston päätös 31.10.2019, Diaarinumero KKV/303/14.00.00/2017. Jääkiekon SM-liiga Oy ja liigaseurat. <https://www.kkv.fi/paatokset/kilpailuasiat/kielto-sitoumus-tai-toimitusvelvoiteratkaisut/kkv-303-14-00-00-2017/>

²² Menettelystä sovittiin alun perin suullisesti liigaseurojen toimitusjohtajista koostuvassa Jääkiekon SM-liiga Oy:n johtoryhmän kokouksessa tammikuussa 2014. Sopimus vahvistettiin kirjallisesti johtoryhmän kokouksessa joulukuussa

kautta koskevia pelaajalainasopimuksia Jokereiden kanssa. Menettelyn tarkoituksena on ollut suojella Jääkiekon SM-liiga Oy:n ja liigaseurojen taloudellisia etuja vaikeuttamalla pelaajien siirtymistä KHL-seura Jokereiden ja liigaseurojen välillä. Jokereiden mukaan menettely oli vaikeuttanut joukkueen pelaajahankintaa. Osapuolten menettelyssä oli ollut kyse kilpailijan poissuljentaan tähtäävästä markkinoiden jakamisesta, jota on toteutettu kollektiivisen boikotin ja tuotannon rajoittamisen keinoin. Tällainen menettely lukeutuu kilpailuoikeudessa vakiintuneesti vakavimpiin kilpailunrajoituksiin. KKV katsoi, että sopimuksen tarkoituksena oli suojata Jääkiekon SM-liiga Oy:n ja siihen kuulunkin kuuluneiden liigaseurojen taloudellisia etuja rajoittamalla kilpailua. KKV määräsi kilpailunrajoituksen lopetettavaksi ja asetti uhkasakon kullekin kilpailunrajoituksen osapuolelle.

Aiemmasta oikeuskäytännöstä voidaan mainita myös autojen varaosia koskenut tapaus. Markkinaoikeus vahvisti, että *autovaraosamarkkinoiden* tukkuportaalla toimineet HL Group Oy, Oy Kaha Ab, Koivunen Oy, Örum Oy Ab ja Oy Arwidson Ab olivat syyllistyneet vuosina 2004–2005 hintakartelliin. Viisi merkittävää autovaraosa- ja -tarvikemarkkinoilla toimivaa tukkuliikettä yhdenmukaistivat alennuskäytäntönsä suhteessa niiden asiakkaina olleisiin Osaset-kauppiaisiin sen jälkeen, kun Osaset-ketju ilmoitti aloittavansa uudentyyppisen yhteistyön em. liikkeiden kanssa kilpailevan Atoy Oy:n kanssa. Kartelliyhtiöt alkoivat boikotoida yhteisymmärryksellä pienennetyillä alennuksilla Osaset-ketjua, jotta tämän yhteistyö Atoyn kanssa vaikeutuisi. Osaset-ketjun kauppiaille aiemmin myönnettyjen alennusten merkittävä pienentäminen tarkoitti markkinaoikeuden päätöksen mukaan tosiasiallisesti liikesuhteista pidättäytymistä Osaset-kauppiaiden kanssa, koska kaupankäynti oli uusilla hinnoilla kauppiaiden kannalta ainakin pääsääntöisesti liiketaloudellisesti kannattamatonta. Korkein hallinto-oikeus vahvisti markkinaoikeuden päätöksen.²³

Kun Jokerit-tapauksessa kielletty kilpailunrajoitus kohdistui vain yhteen Liigan ulkopuoliseen seuraan, *tässä tapauksessa kollektiivinen boikotti, markkinoidenjako ja tuotannonrajoituskartelli on kohdistunut ja edelleen kohdistuu kaikkiin Liigan ulkopuolisiin seuroihin, erityisesti kaikkiin Mestiksessä pelaaviin joukkueisiin, joilla tehokkaan ja oikeudenmukaisen kilpailujärjestelmän vallitessa olisi ollut suora mahdollisuus nousta Liigaan ainakin voittamalla Mestis*. Jokerit-tapauksessa kollektiivinen boikotti ja muu kartellinomainen toiminta kohdistui vain osaan Jokerit-seuran toiminnasta, eli harjoitusotteluihin ja pelaajasiirtoihin ja kilpailunrajoitus kesti noin parin vuoden ajan. Tässä tapauksessa kilpailunrajoitus on koskenut suomalaista ammattilaisuuteen ja puoliammattilaisuuteen perustuvaa

2016.

²³ Ks. MAO:n päätös 20.2.2009, dnro 216/06/KR, nro 91/2009; KHO 31.5.2012, taltio1429. Dnrot 797/2/09 939/2/09 942/2/09 947/2/09 952/2/09 953/2/09.

miesten jääkiekkoa kokonaisuudessaan, ja kilpailunrajoitus on kestänyt tähän mennessä jo noin 25 vuotta.

3.3 Kauppavaikutuskriteerin täyttyminen

Kilpailulain 3 §:n mukaan, mikäli kilpailunrajoitus on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kilpailunrajoitukseen sovelletaan kilpailulain lisäksi Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen (SEUT) 101 ja 102 artiklan säännöksiä.

Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan kilpailunrajoitus on omiaan vaikuttamaan jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, kun riittävällä todennäköisyydellä voidaan ennakoida, että kilpailunrajoituksella voi olla yhteismarkkinoiden kannalta merkityksellinen välitön tai välillinen, todellinen tai potentiaalinen vaikutus jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen. Kaupan käsite on hyvin laaja ja se kattaa tavaroiden kaupan lisäksi myös muun taloudellisen toiminnan. Kauppavaikutus täyttyy, jos riittävän suurella todennäköisyydellä voidaan ennakoida, että sopimuksella voi olla välitön tai välillinen, aktuaalinen tai potentiaalinen vaikutus jäsenvaltioiden välisen kaupan rakenteeseen. Sopimuksen kilpailua rajoittavien vaikutusten tulee olla yhteismarkkinoiden kannalta merkityksellisiä.²⁴ Kauppavaikutus täyttyy käytännössä, jos sopimus *vaikuttaa kauppavirtoihin*, toisin sanoen, jos sopimuksen seurauksena jäsenvaltioiden välinen kauppa kehittyy toisella tavalla kuin se olisi kehittynyt ilman sopimusta.²⁵ Kauppavaikutus täyttyy esimerkiksi silloin, kun järjestely nostaa toiseen jäsenvaltioon vietävän hyödykkeen hintoja, vaikeuttaa toisesta jäsenvaltiosta olevan elinkeinonharjoittajan markkinoille pääsyä tai rajoittaa tavaroiden tai palveluiden siirtymistä yli kansallisten rajojen²⁶. Mikäli sopimus jakaa yhteismarkkinat osiin, kauppavaikutus on ilmeisen selvä, sillä yhteisöoikeuden tavoitteena on estää tällainen jakautuminen.²⁷ On korostettava, ettei kauppavaikutuksia täydy konkreettisesti osoittaa, vaan riittävää on sen näyttäminen, että sopimuksella *voi* olla tällainen vaikutus.²⁸ Kauppavaikutuksen ei tarvitse olla negatiivinen eli vähentää yhteisökauppaa.²⁹

Kauppavaikutus voi täytyä, vaikka kaikki sopijapuolet toimisivat yhdessä ja samassa jäsenvaltiossa. Esimerkiksi tapauksessa *Pronuptia*³⁰ EU-tuomioistuin katsoi, että luvakesopimukseen sisältyvät

²⁴ Ks. esim. *Remia v. komissio*, 42/84, Kok. 1985 s. 2545, tuomion kohta 22.

²⁵ Ks. esim. *Frubo v. komissio*, 71/74, Kok. 1975 s. 563, tuomion kohta 38. Ks. myös esim. *Bellamy/Child* (2001) s. 120.

²⁶ Ks. esim. *Gosmé/Martell-DMP*, EYVL 1991 L 185/23.

²⁷ Ks. *Société Technique Minière v. Maschinenbau Ulm*, 56/65, Kok. 1966 s. 235.

²⁸ Ks. esim. *AEF-Telefunken v. komissio*, 107/82, Kok. 1983 s. 3151. Yritykset olivat vedonneet siihen, että sopimus-hyödykkeillä käytiin vain vähän yhteisökauppaa. EY:n tuomioistuin kuitenkin totesi, että mahdollista oli, että kauppa tulisi lisääntymään tulevaisuudessa. Ks. tuomion kohta 60. Ks. myös esim. *BPB Industries v. komissio*, T-65/89, Kok. 1993 s. II-389.

²⁹ Ks. esim. *Consten/Grundig*, 56 ja 58/64, Kok. 1966 s. 299.

³⁰ *Pronuptia*, EYVL 1987 L13/39; 161/84, Kok. 1986 s. 353.

päämiehen ja luvakkeensaajan markkinoiden jakamista koskevat lausekkeet voivat vaikuttaa jäsenvaltioiden väliseen kauppaan, vaikka osapuolet toimisivatkin samassa valtioissa, jos sopimus rajoittaa luvakkeensaajien mahdollisuuksia perustaa liike toisessa jäsenvaltiossa. Hieman korkeammalla kauppavaikutuskriteeri näyttää olleen tapauksessa *Delemitis*³¹, jossa kyse oli yksittäisen baarinpitäjän ja olutfirman välisestä yksinostosopimuksesta. EU-tuomioistuin totesi, että kauppavaikutuskriteeri voi täyttyä samanlaisten sopimusten kumulatiivisten vaikutusten perusteella, vaikka sopimus yksinään tarkasteltuna olisikin vähämerkityksellinen. Arvioitaessa tätä erityistä huomiota on kiinnitettävä siihen, estääkö yksinostosopimusten yhteisvaikutus uusien oluttoimittajien pääsyn kansallisille markkinoille. Periaatteessa tämä olisi mahdollista. Jos markkinat ovat keskittyneet, yksinomaisuussopimukset voivat rajoittaa markkinoille pääsyä, mikäli jakelukanavat ovat tukossa. Tällöin sopimus voisi täyttää kauppavaikutuskriteerin.³²

EU:n oikeuskäytännöstä löytyy lukuisia tapauksia, joissa kauppavaikutus on täyttynyt, vaikka osapuolet toimivat yhden maan alueella. Esimerkiksi tapauksessa *Cementhandlaren*³³ järjestelylle haettiin negatiivitodistusta sillä perusteella, että kartelli ulottui yksinomaan yhden jäsenvaltion alueelle eikä sillä ollut vaikutuksia jäsenvaltioiden väliseen kauppaan. EU-tuomioistuin totesi, että koko jäsenvaltion markkinoita koskeva yhteistyöjärjestely oli jo luonteensa puolesta omiaan vahvistamaan erillisiä kansallisia markkinoita, ja siten haittaamaan EY-sopimuksen tavoitteiden saavuttamista. Yhden valtion alueelle ulottuva sopimus täyttää kauppavaikutuskriteerin, jos se esimerkiksi vaikuttaa tuontiin tai vientiin tai estää muista maista olevien yritysten pääsyn kyseisille markkinoille. Toisaalta jos voidaan olettaa, että vaikutukset ulottuvat yksinomaan yhden jäsenvaltion alueelle, kauppavaikutus ei täyty.³⁴

Kilpailu- ja kuluttajavirasto totesi Jokerit-jääkiekkoseuraan kohdistunutta boikottia koskevassa päätöksessä³⁵ kauppavaikutuksen osalta, että menettelyyn olivat osallistuneet kaikki Liigaseurat. Kielletty menettely koski siten kaikkien Suomen korkeimmalla miesten sarjatasolla pelaavien jääkiekkoilijoiden hankintaa. Jokerit-sopimuksen seurauksena näiden pelaajien halukkuus pelata Jokereissa oli todennäköisesti vähentynyt. Jokerit oli kertonut tästä syystä joutuvansa palkkaamaan toivomaansa enemmän ulkomaalaispelaajia. Jokereiden pelaajahankintojen rajoittamisen lisäksi Jokerit-sopimus rajoitti Jokereissa jo pelaavien jääkiekkoilijoiden siirtymistä Liigaseuroihin. Suomessa ei ole tarjolla

³¹ Stergios Delemitis v. Heninger Bräu, C-234/89, Kok. 1991 s. I-935.

³² Ks. Delemitis, tuomion kohdat 10-27.

³³ Cementhandlaren v. komissio, 8/72, Kok. 1972 s. 977.

³⁴ Ks. esim. Bagnasco v. BNP ja Carige, 215 ja 216, Kok. 1999 s. I-135; Hugin v. komissio, 22/78, Kok. 1979 s. 1869.

³⁵ Kilpailu- ja kuluttajaviraston kieltopäätös asiassa, joka koskee Jääkiekon SM-liiga Oy:n ja sen osakkaina olevien liigaseurojen välistä sopimusta pelaajahankintojen rajoittamisesta ja harjoitusottelukiellosta. Dnro KKV/303/14.00.00/2017. JULKINEN 31.10.2019.

vaihtoehtoisia sarjoja, vaan pelaajan oli lähdettävä pelaamaan johonkin ulkomaiseen sarjaan. Jokerit-sopimus vaikutti siten myös suomalaisten pelaajien siirtymiseen Suomen rajojen ulkopuolelle. KKV katsoi, että yllä esitetyillä perusteilla Liigan ja Liigaseurojen menettely oli ollut omiaan vaikuttamaan tuntuvasti jäsenvaltioiden väliseen kauppaan ja sen rakenteeseen, mikä vuoksi virasto sovelsi tapaukseen kilpailulain 5 §:n lisäksi SEUT 101 artiklaa.³⁶

Tässä tapauksessa kilpailunrajoitus vaikuttaa laajalti koko suomalaiseen jääkiekkokenttään. Kilpailunrajoituksella on samanlaisia vaikutuksia pelaajavirtoihin ja pelaajien ansaintamahdollisuuksiin, joita todettiin Jokerit-päätöksessä. Suljetun sarjan muodossa toteutettuun kilpailunrajoitukseen osalliset elinkeinonharjoittajat ovat luoneet lähes täydellisen alalle pääsyn esteen, joka kohdistuu kaikkiin elinkeinonharjoittajiin Suomessa ja sen ulkopuolella, jotka haluaisivat tarjota jääkiekkoviikkeen palveluita ylimmällä sarjatasolla Suomen markkinoilla. Tässä tapauksessa käsillä olevaa kilpailunrajoitusta on pidettävä merkittävästi laajempaan ja vakavampana kuin Jokerit-päätöksessä käsiteltyä asiakokonaisuutta. Ottaen huomioon suljetun sarjan aiheuttamat rajoitukset ja kielteisen merkityksen alallepääsulle, kauppavaikutuskriteeri täyttyy tässä tapauksessa selkeästi.

3.4 Kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohtaa koskeva arvio

3.4.1 Arviointikriteerit

Kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaan lain 5 §:ssä ja/tai SEUT 101 artiklan 1 kohdan mukainen kielto ei koske sellaista elinkeinonharjoittajien välistä sopimusta, elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän päätöstä tai elinkeinonharjoittajien yhdenmukaistettua menettelytapaa tai sellaista sopimusten, päätösten tai yhdenmukaistettujen menettelytapojen ryhmää, joka:

- 1 osaltaan tehostaa tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä;
- 2 jättää kuluttajille kohtuullisen osuuden näin saatavasta hyödystä;
- 3 ei aseta asianomaisille elinkeinonharjoittajille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden saavuttamiseksi; ja
- 4 ei anna näille elinkeinonharjoittajille mahdollisuutta poistaa kilpailua merkittävältä osalta kysymyksessä olevia hyödykkeitä.

³⁶ KKV:n Jokerit-päätös, kohdat 21-23.

Kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan mukaisen poikkeuksen soveltaminen yksittäistapauksessa edellyttää neljän kumulatiivisen edellytyksen täyttymistä. Ensinnäkin on osoitettava riittäväällä todennäköisyydellä, että kyseisellä sopimuksella, yritysten yhteenliittymän päätöksellä tai yhdenmukaistetulla menettelytavalla voidaan saavuttaa tehokkuusetuja edistämällä kyseisten tavaroiden tai palvelujen tuotantoa tai jakelua taikka edistämällä teknistä tai taloudellista kehitystä. Toiseksi on osoitettava samassa määrin, että kohtuullinen osuus tehokkuuseduista saatavasta hyödyistä jää käyttäjille. Kolmanneksi kyseisellä sopimuksella, päätöksellä tai menettelytavalla ei saa asettaa siihen osallistuville yrityksille sellaisia rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä tehokkuusetujen saavuttamiseksi. Neljänneksi kyseinen sopimus, päätös tai menettelytapa ei saa antaa siihen osallistuville yrityksille mahdollisuutta poistaa kaikkea tehokasta kilpailua merkittävältä osalta kyseisiä tavaroita tai palveluja.³⁷

Asianosaisen, joka vetoaa tällaiseen poikkeukseen, on osoitettava vakuuttavin perusteluin ja todistein, että kaikki poikkeuksen myöntämiselle asetetut edellytykset täyttyvät.³⁸

Kuten EU-tuomioistuin totesi viimeksi Superliiga-ennakkoratkaisussaan, tehokkuuseduilla, jotka sopimuksella, yritysten yhteenliittymän päätöksellä tai yhdenmukaistetulla menettelytavalla on voitava saavuttaa, *ei tarkoiteta kaikkea sitä etua, jonka sopimukseen, yritysten yhteenliittymän päätökseen tai menettelytapaan osallistuvat yritykset saavat tällaisesta sopimuksesta, päätöksestä tai menettelytavasta taloudellisen toimintansa yhteydessä, vaan ”ainoastaan niitä tuntuvia objektiivisia etuja, joita mainitulla sopimuksella, päätöksellä tai menettelytavalla – erityisesti tarkasteltuna – voidaan saavuttaa asianomaisilla eri aloilla tai markkinoilla.”* Jotta tämän ensimmäisen edellytyksen voitaisiin katsoa täyttyneen, on tehokkuusetujen olemassaolon ja laajuuden lisäksi osoitettava, että ne ovat omissaan kompensoimaan sopimuksesta, päätöksestä tai menettelytavasta kilpailulle aiheutuvat haitat.³⁹ *Tämä edellyttää sen osoittamista, että tehokkuuseduilla, jotka kyseisellä sopimuksella, yritysten yhteenliittymän päätöksellä tai yhdenmukaistetulla menettelytavalla voidaan saavuttaa, on myönteinen*

³⁷ Ks. esim. Kuoppamäki, Uusi kilpailuoikeus (2018) s. 152, Yritysoikeus (2024) s. 1429.

³⁸ Superliiga, tuomion kohta 191. Ks. vastaavasti tuomio 11.7.1985, Remia ym. v. komissio, 42/84, EU:C:1985:327, 45 kohta ja tuomio 6.10.2009, GlaxoSmithKline Services ym. v. komissio ym., C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ja C-519/06 P, EU:C:2009:610, 82 kohta). Jos tällaiset perustelut ja todisteet ovat luonteeltaan sellaisia, että ne pakottavat toisen osapuolen osoittamaan ne vakuuttavalla tavalla vääriksi, siitä, ettei tätä osoiteta, voidaan päätellä, että SEUT 101 artiklan 3 kohtaan vetoavalla osapuolella oleva todistustaakka on täytetty (ks. vastaavasti tuomio 7.1.2004, Aalborg Portland ym. v. komissio, C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ja C-219/00 P, EU:C:2004:6, 79 kohta ja tuomio 6.10.2009, GlaxoSmithKline Services ym. v. komissio ym., C-501/06 P, C-513/06 P, C-515/06 P ja C-519/06 P, EU:C:2009:610, 83 kohta).

³⁹ Superliiga, tuomion kohta 192. Ks. vastaavasti tuomio 13.7.1966, Consten ja Grundig v. komissio, 56/64 ja 58/64, EU:C:1966:41, s. 502 ja tuomio 11.9.2014, MasterCard ym. v. komissio, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, 232, 234 ja 236 kohta sekä analogisesti tuomio 27.3.2012, Post Danmark, C-209/10, EU:C:2012:172, 43 kohta).

*vaikutus kaikkiin käyttäjiin, olipa kyse elinkeinonharjoittajista, välikuluttajista tai loppukuluttajista asianomaisilla eri aloilla tai markkinoilla.*⁴⁰

Seuraavaksi on selvitettävä kyseessä olevan toiminnan välttämättömyyttä tai tarpeellisuutta. Tehokkuuspuolustuksen toimivuus edellyttää harjoitettujen kilpailunrajoitusten ja tosiasiallisesti ajateltavissa olevien vaihtoehtoisten toimenpiteiden vaikutusten arviointia ja vertailua sen määrittämiseksi, voidaanko mainitusta toiminnasta odotettavissa olevat tehokkuusedut saavuttaa kilpailua vähemmän rajoittavilla toimenpiteillä. Tämä edellytys ei sitä vastoin voi johtaa siihen, että tällaisen toiminnan ja tällaisten vaihtoehtoisten toimenpiteiden välillä olisi tehtävä tarkoituksenmukaisuuteen perustuva valinta siinä tapauksessa, että vaihtoehtoiset toimenpiteet eivät vaikuta kilpailua vähemmän rajoittavilta.⁴¹

Vielä on tutkittava ne määrälliset ja laadulliset seikat, jotka ovat ominaisia kilpailun toimivuudelle asianomaisilla aloilla tai markkinoilla, jotta voidaan määrittää, antaako kyseinen sopimus, yritysten yhteenliittymän päätös tai yhdenmukaistettu menettelytapa siihen osallistuville yrityksille mahdollisuuden poistaa kaikki tehokas kilpailu merkittävältä osalta kyseessä olevia tavaroita tai palveluja. Erityisesti silloin, kun on kyse yritysten yhteenliittymän päätöksestä tai sopimuksesta, johon yritykset ovat kollektiivisesti liittyneet, yritysten erittäin suuri markkinaosuus voi muiden merkityksellisten seikkojen ohella ja niitä kokonaisuutena tarkasteltaessa osoittaa, että kyseisellä päätöksellä tai sopimuksella annetaan siihen osallistuville yrityksille sen sisältö, tarkoitus tai vaikutus huomioon ottaen mahdollisuus kaiken tehokkaan kilpailun poistamiseen, mikä yksinään on syy sulkea pois SEUT 101 artiklan 3 kohdassa määrätyn poikkeuksen soveltaminen. Toinen seikka voi olla se, mahdollistaako tällainen päätös tai sopimus, jolla poistetaan toimiva kilpailumuoto tai markkinoille pääsyn kanava, muiden muotojen ja kanavien säilymisen vai ei.⁴²

3.4.2 Tehokkuusetuja koskeva arvio tässä tapauksessa

Arvioitaessa nyt käsillä olevaa SM-liigan sulkemista koskevaa asiaa on ensimmäiseksi tarkasteltava, tehostaako liigan sulkeminen tuotantoa tai tuotteiden jakelua taikka edistää teknistä tai taloudellista kehitystä.

Tältä osin on todettava, ettei mitään merkittäviä tehokkuusvaikutuksia ole havaittavissa. Liigan sulkeminen on suojannut Liigassa pelaavia joukkueita Mestiksestä tulevalta kilpailulta. Etu koituu

⁴⁰ (ks. vastaavasti tuomio 23.11.2006, Asnef-Equifax ja Administración del Estado, C-238/05, EU:C:2006:734, 70 kohta ja tuomio 11.9.2014, MasterCard ym. v. komissio, C-382/12 P, EU:C:2014:2201, 236 ja 242 kohta)

⁴¹ Superliiga, tuomion kohta 197.

⁴² Superliiga, tuomion kohta 198. ks. vastaavasti tuomio 22.10.1986, Metro v. komissio, 75/84 EU:C:1986:399, 64, 65 ja 88 kohta).

ylimmällä sarjatasolla toimiville jääkiekkoseuroille ja niiden toimintaa pyörittäville yrityksille, ei juurikaan muille. Liigassa pelaaville joukkueille ja niiden omistajille on toki taloudellisesti hyötyä siitä, ettei riskiä alemmalle sarjatasolle putoamisesta ole, vaikka tietyn joukkueen menestys olisi urheilullisesti kuinka heikkoa tahansa. Tällaisen kilpailusuojan ”hyötynä” voisi ajatella olevan, että se mahdollistaa ”pitkäaikaisen toiminnan kehittämisen”. Ajatus on kuitenkin perusluonteeltaan kartellinomainen ja lisäksi taloudellisesti kestävä. Pikemminkin on syytä argumentoida, että kilpailu on uhka ja kannustin, jonka varassa markkinatalous toimii. Tehokas ja toimiva kilpailu lisää tehokkuutta, ei vähennä sitä.

Suljetun liigan luonut kilpailunrajoitus ei myöskään jätä kuluttajille ”kohtuullista osuutta näin saatavasta hyödystä”. Pikemminkin kuluttajat ovat kärsineet haittaa jääkiekkoviikkoa koskevan hyödykkeen heikkenemisestä. Urheilusarjojen jännitys liittyy paitsi mestaruuskamppailuun, myös putoamiskamppailuun, samoin kuin alemmalla sarjaportaalilla käytävään nousukamppailuun. Suomen jääkiekon mestaruussarjatasolla putoamiskamppailuun liittyvä jännitysmomentti on poistettu harvalukuisia poikkeusvuosia lukuun ottamatta kokonaan. Tämä on näkynyt muun ohella ilmiönä, jossa heikommat joukkueet ovat myyneet parhaat pelaajansa jo kevättälvella, mikä on heikentänyt Liigan laadukkuutta ja kiinnostavuutta. Kuluttajat ovat saaneet vähemmän vastinetta rahoilleen. Liiga oli tuotteena heikompi esimerkiksi kaudella 23–24, kun liigakarsintoja ei järjestetty, kuin kaudella 24–25, jolloin karsinnat järjestettiin.

Liigan pitäminen suljettuna on kasvattanut Liigan ja Mestiksen tasoeroa. Tämä näkyi esimerkiksi kevään -25 karsinnoissa. Liigan ja Mestiksen pelaajabudjetit ovat siinä määrin eri tasoilla, että on hyvin epätodennäköistä, että Mestiksen voittanut seura voisi pärjätä paras seitsemästä – periaatteella karsinnoissa moninkertaisen budjetin omaavalle liigajoukkueelle. Todennäköisesti asia on korjattavissa vain yhdellä suoralla nousijan ja putoajan järjestelmällä. Toisaalta nykyinen järjestelmä ei velvoita Liigaa edes karsintojen järjestämiseen. Milloin karsinnat on järjestetty ja Liigaseura olisi ollut tippumassa, usein ”oma on pelastettu” tarjoamalla tippuneelle liigajoukkueelle sittenkin liigapaikka. Toisaalta pelastusta ei ole ollut useinkaan tarjolla, mikäli Mestis-joukkue on hävinnyt karsinnat, sikäli kuin sellaiset on satuttu tietyllä kaudella järjestämään. Nykyinen järjestelmä sotii myös urheiluoikeudessa noudatettuja periaatteita vastaan, joihin kuuluu muun ohella reiluus, kilpailullisuus, ennakoitavuus ja tasapuolisuus.

Poikkeusharkinnan kolmannen kohdan osalta on todettava, että kilpailunrajoitus asettaa asianomaisille elinkeinonharjoittajille rajoituksia, jotka eivät ole välttämättömiä mainittujen tavoitteiden

saavuttamiseksi. Suljettu sarja estää Liigajoukkueiden osalta liigasta putoamisen ja toisaalta Mestisjoukkueiden osalta liigaan nousemisen Mestiksestä.

On selvää, että Liiga tarvitsee ennakoitavat, selkeät ja tasapuoliset sarjanousua koskevat kriteerit. Nykyisten kriteerien pääasiallinen vaikutus on, että todellinen kilpailu estetään. On sinänsä mahdollista, että Liiga asettaa sarjanousua koskevia taloudellisia kriteerejä sen varmistamiseksi, että Liigassa pelaavilla joukkueilla on riittävät taloudelliset edellytykset toiminnalleen. Tällaisten kriteerien täytyy olla aina ennakoitavia, tasapuolisia ja suhteellisuusperiaatteen mukaisia. Kriteerien tulee olla ennakolta tiedossa, eikä niiden soveltamiseen saa liittyä taloudellista harkintaa tai muita vastaavia piirteitä, jotka vievät ennakoitavuuden tai heikentävät ennustettavuutta. Sallittua ei ole se, että Liigaan nouseminen ja siitä putoaminen estetään tai että sarjanousu perustuu liialliseen harkintaan tai antaa päätöksentekijälle rajoittamattoman harkintavallan. Tällaista kilpailunrajoitusta on pidettävä täysin suhteetomana sillä mahdollisesti tavoiteltuihin legitiimeihin päämääriin nähden. On myös todettava, että muissa EU:n jääkiekkosarjoissa samoin kuin esimerkiksi johtavissa jalkapallosarjoissa EU:n alueella, joissa taloudelliset volyymit ja riskit ovat jääkiekkoon verrattuna monisatakertaiset, taloudenpitoa koskevia sääntöjä on voitu asettaa, ilman että tämä olisi edellyttänyt kilpailun estämistä suljetun sarjan avulla. Käytännössä kaikki EU:n ammattilaisuuteen perustuvat joukkueurheilusarjat mahdollistavat ylimmältä sarjatasolta putoamisen ja sinne nousemisen. Tämä nähdään perustellusti keskeisenä osana joukkueurheilun sarjajärjestelmää. Erityisen tärkeä elementti sarjanousu ja sarjasta putoaminen on ammattimaisen joukkueurheilun osalta, johon liittyy merkittäviä taloudellisia intressejä ja yritysten välistä kilpailua katsojista, pelaajista, valmentajista, lipputuloista, lähetyskorvauksista, palkintorahoista, sponsoreista, pääsystä kansainvälisiin seurakilpailuihin, yhteistyökumppaneista ja muista vastaavista tuloista ja resursseista.

Suljettu sarja ei täytä myöskään kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan viimeistä tehokkuuspuolustuksen kriteeriä, sillä se antaa Liigassa pelaavia jääkiekkjoukkueita pyörittäville elinkeinonharjoittajille mahdollisuuden poistaa kilpailu merkittävältä osalta kysymyksessä olevia hyödykeitä. Liiga, Liigajoukkueet ja Suomen Jääkiekkoliitto ovat yhteistoimin luoneet suljetun sarjan ja ylläpitäneet sitä sillä tarkoituksella ja vaikutuksella, että muiden jääkiekkoseurojen, erityisesti Mestis-seurojen taholta tuleva kilpailu estyy ja tyrehtyy.

Edellä mainituin perustein katson, etteivät kilpailulain 6 §:n ja SEUT 101 artiklan 3 kohdan soveltamisedellytykset selvästikään täyty tässä tapauksessa. Minkään kilpailuoikeudellisen EU-ryhmäpoikkeusasetuksen soveltamisedellytykset eivät täyty, johtuen jo siitä, että kartellinomaiset sopimusjärjestelyt on rajattu ryhmäpoikkeuksien soveltamisalan ulkopuolelle.

3.5 Johtopäätös kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 (1) artiklan osalta

Suoritettu kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 artiklaa koskeva analyysi osoittaa, että suljetussa SM-liigassa on kyse keskenään kilpailevien elinkeinonharjoittajien eli Liigaseurojen välisestä ja niiden yhteenliittymän eli Liigan sekä lajiliiton eli Jääkiekkoliiton vahvistamista ja toimeenpanemista kielletyistä ja salaisista sopimuksista ja toimintatavoista, joiden tarkoituksena on ja on ollut merkittävästi estää, rajoittaa tai vääristää kilpailua jääkiekkoviikkeen tarjoamiseen liittyvien palveluiden markkinoilla Suomessa.

Tässä tapauksessa kyse on kilpailulle erityisen vahingollisesta kartellinomaisesta toimintatavasta. Sopimusjärjestelyssä on määritelty, mitkä Mestis-seuroista saavat kilpailla SM-liigaseurojen kanssa. Järjestelyä voidaan luonnehtia kilpailuoikeudellisesti kollektiiviseksi boikotiksi, markkinoidenjakokartelliksi ja/tai tuotannonrajoitukseksi, jollaiset ovat yksiselitteisesti kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 (1) artiklan vastaisia ja ankarasti kiellettyjä. Kuten kartelleissa yleensäkin, tässäkin kartellissa on keskitytty ja edelleen keskitytään oman aseman suojaamiseen sen sijaan, että annettaisiin tehokkaan kilpailun ja markkinoiden tehdä hyödyllinen tehtävänsä.

Kollektiiviset boikotit ovat paljaita kilpailunrajoituksia, jotka eivät täytä kilpailulain tehokkuusedellytyksiä. Boikotista sopimisen ja sellaisen täytäntöönpanon ohella kiellettyä on pidettävä jo boikotin suosittamista. Tässä tapauksessa kilpailulain 5 §:ssä ja SEUT 101 artiklassa lain tasolla ankarin seuraamuksin kiellettyä kilpailunrajoitusta on toteutettu jo noin 25 vuoden ajan.

Ylimmällä sarjatasolla toimivat jääkiekkoseurat, jotka kaikki ovat kilpailijoita keskenään ja voittoa tavoittelevia yrityksiä, ovat yhdessä päättäneet sulkea Liigan ja pitää sen suljettuna noin 25 vuoden ajan. Boikotti on ilmennyt siten, että seurat ovat yhdessä kieltäytyneet osallistumasta jääkiekkoviikkeen palvelujen tarjoamiseen muiden kuin ”kabinetissa hyväksytyjen” jääkiekkoseurojen kanssa. Jääkiekkoseurat ovat kartellinomaisesti sopineet keskenään, kuka saa kilpailla niiden kanssa ja kuka ei, ja jos saa, niin millä ehdoilla. Kriteerit, joilla pääsee kilpailemaan, ovat olleet pääsääntöisesti salaisia. SM-sarjaan nouseminen on edellyttänyt Mestis-seuroilta urheilullista ja taloudellista menestystä, mutta tästä huolimatta sarjanousu ei ole ollut mahdollista, koska ylimmällä sarjatasolla ylläpidetty kartelli on sarjanousun estänyt. Käänteisesti heikkokaan menestys ei ole johtanut tai voinut johtaa SM-liigaseuran putoamiseen. Mestis-joukkueen sarjanousu Liigaan, sikäli kuin sellainen ylipäättään harvalukuisissa tilanteissa on ollut mahdollinen, on riippunut Liigan osakkaina jo olleiden liigaseurojen harkinnannasta, eli siis siitä, missä määrin kilpailevat yritykset ovat suostuneet siihen, että joku muukin elinkeinonharjoittajana oleva jääkiekkoseura saa jatkossa kilpailla niiden kanssa.

Suljetun SM-liigan myötä Liigaseurat eivät tee tai ole tehneet harjoittamaansa liiketoimintaan liittyviä päätöksiä kilpailuoikeudessa edellytetyllä tavalla itsenäisesti, vaan keskenään kartellinomaisesti sopien sekä Liigan kautta ja yhdessä Jääkiekkoliiton kanssa. Liigaseurat ovat päättäneet niiden toimintaan liittyvistä ja sen toiminnan piiriin pääsemistä koskevista ehdoistaan sekä kaupallisiin ja tuotannollisiin seikkoihin liittyvistä tulonsiirroista esimerkiksi mediasopimuksen ja siihen liittyvän korvauksen osalta.

Jääkiekkoliitto, Liiga ja Liigaseurat ovat kilpailua rajoittaen estäneet ulkopuolisten yritysten, erityisesti Mestiksessä pelaavien seurojen toiminnan kasvattamisen asettaen nämä yritykset epäedullisempaan asemaan. Tämä on johtanut siihen, että Liigaseurat ovat kollektiivisesti syrjineet kolmansia, kilpailevia elinkeinonharjoittajia, erityisesti Mestiksessä pelaavia seuroja. Kilpailevina elinkeinonharjoittajina Liigaseurat eivät olisi saaneet keskenään sopia toimista torjuakseen tai estääkseen alalla jo toimivien kilpailevien yritysten liiketoimintaa, koska tällainen toiminta on kilpailulain 5 §:n ja SEUT 101 artiklan vastaista.

Pakottava kilpailuoikeus edellyttää, että varsinkin ylimmällä sarjatasolla markkinoille pääsy eli sarjanousu on tasapuolisin ja ennakoitavin kriteerein mahdollista. Tämä on ollut tai ainakin olisi ollut myös Jääkiekkoliiton, Liigan ja Liigaseurojen havaittavissa, mikäli ne olisivat kiinnittäneet riittävästi huomiota kilpailuoikeuden asettamiin vaatimuksiin. Kun otetaan huomioon esimerkiksi kotimainen Koripalloliittoa koskeva ratkaisu 30 vuoden takaa tai nyt jo laajahko EU:n kilpailuoikeuden SEUT 101 ja 102 artiklaa koskeva oikeuskäytäntö, asia ei ole voinut tulla yllätyksenä. Suljetun sarjan kilpailuoikeudellisesta ongelmallisuudesta on keskusteltu myös julkisuudessa jo vuosien ajan.

Suljetun SM-liigan kilpailua rajoittavan toiminnan pitkäkestoisuus, rajoittava tarkoitus ja vaikutukset korostavat toiminnan moitittavuutta.

Kyse on *tarkoitukseen perustuvasta (by object) kilpailunrajoituksesta*, jollainen on ankarasti kielletty kilpailulain 5 §:ssä ja SEUT 101 (1) artiklassa.

4. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskeva arviointi

Kilpailulain 7 §:n mukaan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän määräävän markkina-aseman väärinkäyttö on kielletty. Väärinkäyttöä voi kilpailulain 7 §:n ja SEUT 102 artiklan mukaan olla erityisesti:

1. kohtuuttomien osto- tai myyntihintojen taikka muiden kohtuuttomien kauppaehtojen suora tai välillinen määrääminen;
2. tuotannon, markkinoiden tai teknisen kehityksen rajoittaminen kuluttajien vahingoksi;
3. erilaisten ehtojen soveltaminen eri kauppakumppanien samankaltaisiin suorituksiin kauppakumppaneita epäedulliseen kilpailuasetelmaan asettavalla tavalla; tai
4. sen asettaminen sopimuksen syntymisen edellytykseksi, että sopimuspuoli hyväksyy lisäsuoritukset, joilla niiden luonteen vuoksi tai kauppatavan mukaan ei ole yhteyttä sopimuksen kohteeseen.

Kilpailulain 7 §:n väärinkäyttökielto on lähtökohtaisesti yhdenmukainen SEUT 102 artiklan kanssa sillä erotuksella, että SEUT 102 artiklan soveltaminen edellyttää niin sanotun kauppavaikutuskriteerin täyttymistä.⁴³

4.1 Määräävän markkina-aseman olemassaolon arviointi

4.1.1 Määräävän markkina-aseman määritelmä

Kilpailulain (948/2011) 4 §:n 2 momentin mukaan määräävällä markkina-asemalla tarkoitetaan yhdellä tai useammalla elinkeinonharjoittajalla taikka elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä olevaa koko maan tai tietyn alueen kattavaa yksinoikeutta tai muuta sellaista määräävä asema tietyillä hyödykemarkkinoilla, että se merkittävästi ohjaa hyödykkeen hintatasoa tai toimitusehtoja taikka vastavalla muulla tavalla vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin tietyllä tuotanto- tai jakeluportaalla.

Määräävän aseman tunnusmerkki on yrityksen *huomattava markkinavoima*, jonka turvin se voi ainakin tiettyyn rajaan asti käyttäytyä kilpailun paineista vapaana.⁴⁴ Määräävä asema johtaa yleensä tuotteen ostajien valinnanvapauden supistumiseen ja neuvotteluaseman huonontumiseen. Määräävässä asemassa oleva yritys voi tällöin käyttää asemaansa hyväksi ilman että se ainakaan välittömästi menettää asemiaan kilpailijoille. Markkinavoimaa on niin merkittävästi, että yritys saa mahdollisuuden haitata aktuaalisten tai potentiaalisten kilpailijoiden toimintaa ja asettaa sopimuskumppaneilleen ehtoja, jotka ovat sille itselleen keskimääräistä edullisempia. Kilpailulain 4.2 §:n määräävän markkina-aseman tunnusmerkistössä edellytetään joko mahdollisuutta vaikuttaa hyödykkeen hintatasoon tai

⁴³ Ks. esim. Kuoppamäki, Uusi Kilpailuoikeus (2018) s. 201 ss., Whish – Bailey, Competition Law (2012) s. 173 ss.

⁴⁴ Ks. Kuoppamäki, Markkinavoiman sääntely EY:n ja Suomen kilpailuoikeudessa (2003) s. 217-434.

mahdollisuutta muulla tavalla vaikuttaa alan kilpailuolosuhteisiin. Riittävää on siten hinnoittelun vapaus tai muu vastaava mahdollisuus vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin.⁴⁵

Kilpailulain 4.2 §:n määritelmässä korostuu määräävässä asemassa olevan yrityksen mahdollisuus vaikuttaa aktiivisesti alan kilpailuolosuhteisiin. EU:n tuomioistuin on SEUT 102 artiklan osalta määritellyt määräävän markkina-aseman siten, että se on taloudellisen vallan yritykselle tuoma asema, jonka vuoksi yritys voi estää tehokkaan kilpailun esiintymisen markkinoilla ja saa mahdollisuuden käyttäytyä merkittävässä määrin itsenäisesti kilpailijoistaan, asiakkaistaan ja viime kädessä kuluttajista riippumattomana.⁴⁶

Määräävä markkina-asema ilmenee mahdollisuutena estää tehokas kilpailu markkinoilla ja toimia markkinoilla merkittävässä määrin kilpailijoista, asiakkaista ja tavarantoimittajista riippumattomalla tavalla. Määräävässä asemassa oleva yritys ei kohtaa riittävän voimakasta kilpailupainetta ja määräävään markkina-asemaan liittyikin yrityksen huomattava markkinavoima. Määräävä asema voidaan määritellä huomattavaksi määräksi markkinavoimaa, jonka turvin yritys voi kannattavasti ylläpitää kilpailullisia hintoja korkeampia hintoja tai kannattavasti rajoittaa tuotantoa tai laatua alle kilpailullisen tason. Määräävässä asemassa oleva elinkeinonharjoittaja voi näin ollen käyttää markkinavoimaansa hyväksi ilman, että se välittömästi ja merkittävästi menettää markkinaosuuttaan kilpailijoille. Määräävässä asemassa oleva yritys voi haitata kilpailuprosessia myös muilla tavoin, kuten esimerkiksi luomalla markkinoille pääsyn esteitä tai sulkemalla muita yrityksiä markkinoiden ulkopuolelle. Toisaalta pitää tehdä ero niin kutsutun reippaan kilpailun ja väärinkäytön välillä. Myös ansioon perustuvalle kilpailulle eli suorituskilpailulle (*competition on the merits*) on ominaista, että osa

⁴⁵ Mahdollisuus vaikuttaa hintatasoon tarkoittaa sitä, että määräävässä asemassa oleva yritys ohjaa hintojen tai niihin vaikuttavien tekijöiden kehitystä muiden yritysten joutuessa seuraamaan määräävässä asemassa olevan yrityksen päätöksiä. Yritys voi kannattavasti nostaa hintoja, jos hinnankorotus pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna nostaa yrityksen kättä enemmän kuin yritys hinnankorotuksen seurauksena menettää asiakkaita kilpailijoilleen. Hinnoittelun ohella vaikutusmahdollisuus voi koskea muitakin keskeisiä toimitusehtoja, esimerkiksi laatutekijöitä tai eri hyödykkeiden niputtamista yhteen. Edes monopoliyritys ei voi hinnoitella tuotteitaan täysin vapaasti. Hinnoitteluvapaus on siten venyvä käsite. Kilpailulain 4.2 § ei edellytä, että yritys voisi yksinään määrätä hinnoista, vaan riittävää on mahdollisuus olennaisesti vaikuttaa niiden määräytymiseen. Riittävänä on siis pidettävä suhteellista hinnoitteluvapautta. Ks. esim. Kuoppamäki, Uusi kilpailuoikeus (2018) s. 201 ss.

⁴⁶ Määritelmä annettiin ensimmäisen kerran tapauksessa *United Brands v. komissio*, asia 27/76, Kok. 1978 s. 207. Verattessa EU-tuomioistuimen SEUT 102 artiklaa koskevaa määritelmää Suomen kilpailulain 4.2 §:ään havaitaan, että kilpailulain määritelmässä korostetaan mahdollisuutta aktiivisesti vaikuttaa kilpailuolosuhteisiin, kun taas EU:n tuomioistuimen määritelmässä korostetaan riippumattomuutta. Käytännössä mahdollisuus aktiivisesti vaikuttaa alankilpailuolosuhteisiin ja mahdollisuus toimia kilpailun paineista riippumattomasti ovat saman kolikon kaksi puolta. Sekä kilpailulaissa että 102 artiklassa edellytetään rakenteellista markkinatarkastelua, jota kuitenkin on täydennettävä yrityksen käyttäytymistä ja markkinatrendejä koskevalla dynaamisella tarkastelulla. Kummankin säännöksen soveltaminen edellyttää relevanttien hyödykemarkkinoiden ja maantieteellisten markkinoiden määrittelyä.

kilpailijoista sulkeutuu markkinoiden ulkopuolelle. Käytännössä arviointi on sekä rakenteellista että yrityksen käyttäytymiseen liittyvää.

4.1.2 Relevanttien hyödyke- ja maantieteellisten markkinoiden määrittely

Euroopan komission relevanttien markkinoiden määrittelyä koskevan tiedonannon⁴⁷ mukaan relevantteihin hyödykemarkkinoihin kuuluvat ”kaikki tuotteet ja/tai palvelut, joita kuluttaja pitää keskenään vaihdettavissa tai korvattavissa olevina niiden ominaisuuksien, hintojen ja käyttötarkoituksen vuoksi.”⁴⁸

Relevantteja markkinoita määriteltäessä otetaan huomioon sekä kysynnän että tarjonnan korvaavuus. Kysynnän korvaavuus on välittömin ja tehokkain tekijä, joka rajoittaa yritysten riippumatonta käyttäytymistä markkinoilla. Yritys ei voi merkittävästi vaikuttaa hintoihin ja toimitusehtoihin, jos kaupapakumppanit voivat siirtyä helposti käyttämään korvaavia hyödykkeitä tai hankkia hyödykkeitä muualla sijaitsevilta tavarantoimittajilta. Korvattavuutta arvioitaessa selvitetään, mitä hyödykkeitä asiakkaat pitävät tarkastelun kohteena olevia hyödykkeitä korvaavina ja miltä eri maantieteellisiltä alueilta ostaja voi tehdä korvaavia hankintoja.⁴⁹

Relevanttien hyödykemarkkinoiden ja maantieteellisten markkinoiden määrittelyssä kyse on aina empiirisestä kysymyksestä. Relevanttien hyödykemarkkinoiden määrittelyssä selvitetään ensisijaisesti, mitkä hyödykkeet ovat kysynnän kannalta siinä määrin samanarvoisia, että niitä voidaan pitää toisiinsa korvaavina hyödykkeinä. Markkinoiden alueellisen eriytymisen suhteen ratkaisevan kriteerin muodostavat todelliset taloudelliset kilpailuolosuhteet. Maa voidaan jakaa tiettyjen hyödykkeiden

⁴⁷ Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määritelmästä yhteisön kilpailuoikeuden kannalta, EYVL C 372/1997 s. 5 – 13.

⁴⁸ Komission tiedonanto merkityksellisten markkinoiden määrittelystä, kohta 7. Sama määritelmä löytyy myös erinäisistä komission asetuksista.

⁴⁹ Kysynnän korvattavuutta voidaan käytettävissä olevan datan sen salliessa arvioida myös hypoteettisen, niin kutsutun SNIPP-testin avulla, jolla pyritään selvittämään, johtaisiko tietyn tuotteen 5-10 % hinnankorotus korvaaviin tuotteisiin siirtymiseen siinä määrin, että hinnankorotus muuttuu kannattamattomaksi. Kysynnän korvaavuuden todennäköisyyteen voivat vaikuttaa muun muassa hyödykkeiden vaihtamiseen liittyvät tekniset esteet, vaihtamisesta aiheutuvat kustannukset ja vaihtamiseen kuluva aika. Tarjonnan korvaavuus otetaan markkinamäärittelyssä huomioon, jos sen vaikutukset ovat yhtä välittömiä kuin kysynnän korvaavuuden. Korvattavuutta arvioitaessa selvitetään, voivatko muut toimittajat suhteellisen vaivattomasti ja nopeasti ilman merkittäviä lisäkustannuksia tai riskiä lisätä valmistustaan tai muuttaa tuotantoaan taikka jakeluteitään niin, että ne voivat valmistaa kilpailevia hyödykkeitä ja saattaa näitä tarjolle markkinoille. SNIPP-testin suorittaminen ei ole kuitenkaan kilpailuoikeudellisesti mitenkään välttämätöntä, eikä saatavilla oleva data sitä useinkaan edes mahdollista. Kyse on yhdestä mahdollisesta tarkastelutavasta.

osalta alueellisiin osamarkkinoihin, joiden rajat voidaan yksittäistapauksessa määritellä esimerkiksi tutkimalla kysynnän ja tarjonnan tosiasiallista suuntautumista.

KKV on todennut Jokerit-päätöksessään⁵⁰ jääkiekkopelaajien markkinoiden osalta, että niillä toimii Suomessa Liigaseurojen lisäksi vain Helsingin Jokerit, joka silloin pelasi venäläisessä KHL-sarjassa. Tämä tarkoittaa, että KKV:n muutaman vuoden takaisen näkemyksen mukaan ammattilaistason jääkiekko- tai siihen liittyvien palveluiden markkinoilla ei Jokereiden siirryttyä Mestikseen toimi muita elinkeinonharjoittajia kuin Liigaseurat, mikä osoittaa Liigan ja Liigaseurojen markkina-aseman vastaavan käytännössä monopolia. Mestiksen isoimmat seurukset saattavat aiheuttaa marginaalisessa määrin kilpailupainetta Liigalle ja Liigaseuroille näillä markkinoilla, mutta kilpailupaine ei ole tarpeeksi voimakasta, jotta se voisi vaikuttaa Liigan ja Liigaseurojen asemaan. Tosin KKV:n huomioon Mestisseurojen luomasta vain marginaalisesta kilpailupaineesta suhteessa Liigaseuroihin on todettava, että tämä johtuu siitä, että kilpailu Liigaseurojen ja Mestisseurojen väliltä käytännössä poistettiin noin 25 vuotta sitten sulkemalla Liiga ja estämällä lähes täydellisesti mahdollisuus nousta Mestiksestä Liigaan.

Urheiluun liittyvän lajiliiton sääntelyn ja urheiluseurojen sopimustoiminnan osalta jokainen laji muodostaa lähtökohtaisesti omat hyödykemarkkinansa. Oikeuskäytännön perusteella jääkiekkoa ei voi korvata esimerkiksi jalkapallolla tai koripallolla.

Maantieteelliset markkinat voivat kattaa esimerkiksi tietyn valtion tai maanosan. Kansallista lajiliittoa tarkasteltaessa markkinat rajoittuvat sen toiminta-alueeseen, eli tyypillisesti kansallisen lajiliiton tapauksessa tiettyyn valtioon. Tässä tapauksessa relevantti toimija on tältä osin Suomen Jääkiekkoliitto ry. Osallistumissääntöjä tarkasteltaessa relevantit markkinat ovat tietyn lajin, tässä tapauksessa jääkiekon miesten SM-tason urheilukilpailujen järjestämisen ja niiden kaupallisen hyödyntämisen markkinat tarkastelun kohteena olevan lajiliiton toiminta-alueella, eli tässä tapauksessa Suomessa.⁵¹

⁵⁰ Päätös 31.10.2019, KKV/303/14.00.00/2017.

⁵¹ Myös Euroopan komissio on katsonut lajiliittojen olevan lähtökohtaisesti määräävässä markkina-asemassa. Ks. Commission Staff Working Document - The EU and Sport: Background and Context - Accompanying document to the White Paper on Sport 2007, kohta 2.1.4.

4.1.3 Määräävän markkina-aseman olemassaolon arviointi tässä tapauksessa

Perinteinen ja kaikkein selvin syy määräävän markkina-aseman syntymiselle on *julkisen vallan myöntämä yksinoikeus tai muu erityisasema*. Kun yksinoikeus myönnetään vain yhdelle yritykselle samoilla relevanteilla markkinoilla, voidaan puhua myös monopolista. Koska lajiliittojen osallistumissäännöillä on mahdollista sulkea tiettyjä yrityksiä tai elinkeinonharjoittajia markkinoiden ulkopuolelle lajiliiton yksipuolisella päätöksellä, lajiliiton sääntöjä ja toimenpiteitä on mahdollista arvioida kartellikiellon lisäksi myös määräävän markkina-aseman väärinkäytön kiellon näkökulmasta.

EU:n että Suomen kilpailuoikeuden osalta lajiliiton eli tässä tapauksessa Jääkiekkoliiton määräävää markkina-asemaa on pidettävä kohtuullisen selvänä asiana. Jääkiekkoliitolla on täysi valta säännellä oman toimialansa eli jääkiekon urheilutapahtumia suljetun SM-liigan ulkopuolisissa sarjoissa, ja rajoitetulla tavalla suljetussa SM-liigassakin sen ja Liigan välisen yhteistyösopimuksen kautta.

Urheilua koskevan ns. *pyramidimallin* ominaispiirre on, että lajiliitot ovat hallinnoimansa lajin osalta käytännössä määräävässä markkina-asemassa, koska niillä on oikeus säännellä oman lajinsa kilpailutoimintaa ja siten vaikuttaa muiden yritysten markkinoille pääsyyn.

Määräävän aseman olemassaolosta kertoo myös se, ettei väärinkäytön kohteena olevalla yrityksellä ole käytännössä mahdollisuutta valita kauppakumppanikseen muuta kuin määräävässä markkina-asemassa oleva yritys. Myöskään urheiluseuroilla ei yleensä ole muuta vaihtoehtoa kuin osallistua kansallisen lajiliiton toimintaan, samoin kuin kansallisten lajiliittojen on käytännössä pakko osallistua kansainvälisten lajiliittojen toimintaan. Vaikka seuroilla on Superliigaa ja kansainvälistä luisteluliittoa koskevien Unionin tuomioistuimen ratkaisujen perusteella ilmeisesti oikeus osallistua myös muihin kuin lajiliiton järjestämiin kilpailuihin, mainituilla tuomioilla ei ole kumottu pyramidimallia. Määräävän aseman väärinkäyttönä pidettiin sitä, että muihin kuin lajiliiton järjestämiin kilpailuihin osallistuminen kiellettiin kategorisesti. Tuomioistuin edellytti selkeiden sääntöjen laatimista siitä, milloin kilpailevaan toimintaan osallistuminen on sallittua ja milloin ei ole.

Unionin tuomioistuimen suhteellisen tuoreen *Superliiga*-ennakkoratkaisun perusteella urheilun lajiliitolla on katsottava olevan SEUT 102 artiklassa tarkoitettu määräävä markkina-asema siitä huolimatta, onko yksinoikeus turvattu lainsäädännöllä vai ei.

Määräävässä markkina-asemassa olevan lajiliiton toiminnan tulee sekä taloudellisten että urheilullisten kriteereiden osalta täyttää kohtuullisuuden, tasapuolisuuden, johdonmukaisuuden, läpinäkyvyyden ja ennakoitavuuden vaatimukset. Kilpailuvirasto on antanut myös muita lajiliittoja koskevia ratkaisuja, joissa määräävän markkina-aseman olemassaolo on todettu.⁵²

Unionin tuomioistuin totesi joulukuussa 2023 antamassaan Superliiga-ratkaisussa lajiliitoilla olevan määräävä markkina-asema siitä riippumatta, onko lajiliitolla julkista valtaa, kuten MOTOE-tapauksessa. Unionin tuomioistuin totesi Superliigaa koskevassa ratkaisussaan muun ohella, että Euroopan jalkapalloliitolla UEFA:lla ja kansainvälisellä jalkapalloliitolla FIFA:lla on katsottava olevan SEUT 102 artiklassa tarkoitettu määräävä markkina-asema järjestämiensä kansainvälisten jalkapallokilpailuiden markkinoilla.

Unionin tuomioistuin toteaa, että seurajoukkuejalkapallokilpailujen järjestäminen ja niihin liittyvien mediaoikeuksien hyödyntäminen ovat selkeästi taloudellista toimintaa. Siten kilpailujen järjestämistä koskevien sääntöjen on oltava sopusoinnussa kilpailusääntöjen ja liikkumisvapauksien kanssa, vaikka urheiluun taloudellisena toimintana liittyykin tiettyjä erityispiirteitä, kuten sellaisten yhdistysten olemassaolo, joilla on sääntely-, valvonta- ja sanktiointivaltaa.

Unionin tuomioistuin toteaa, että FIFA:lla ja UEFA:lla on määräävä markkina-asema.

”Käsiteltävässä asiassa SEUT 102 artiklan soveltaminen FIFAn tai UEFAn kaltaiseen yksikköön edellyttää muun muassa sen osoittamista, että kyseisellä yksiköllä on määräävä asema tietyillä markkinoilla. Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämistä seikoista ilmenee, että sen mielestä kummallakin näistä kahdesta yksiköstä on määräävä asema unionin alueella järjestettävien seurajoukkuejalkapallokilpailujen järjestämisen ja markkinoinnin sekä tällaisiin kilpailuihin liittyvien erilaisten oikeuksien hyödyntämisen markkinoilla. Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen SEUT 102 artiklan tulkintaa koskeviin kysymyksiin on siten vastattava niin, että lähtökohdaksi otetaan tämä tosiseikkoja ja oikeudellisia seikkoja koskeva lähtökohta, joka on lisäksi kiistaton, kun otetaan erityisesti huomioon se, että FIFA ja UEFA ovat muiden urheilulajien tilanteesta poiketen ainoita yhdistyksiä, jotka järjestävät ja markkinoivat tällaisia kilpailuja maailmanlaajuisesti ja Euroopan tasolla.”⁵³

Suomessa Koripalloliito ry:llä on todettu olevan lajiliittona määräävä markkina-asema jo 1990-luvun puolivälissä. Kilpailuvirasto antoi vuonna 1995 asiassa Joensuun Kataja Basket Oy vastaan Suomen

⁵² Hiihtoliitto Dno 949/61/96 ja Sulkapalloliitto, Dno 512/61/91, 24.6.1997.

⁵³ Superliiga, tuomion kohta 117.

Koripalloliitto ry ratkaisun,⁵⁴, jonka mukaan Koripalloliitto lajiliittona on kilpailunrajoituslaissa tarkoitettu elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä. Koripallon SM-sarjan ja siihen kuuluvien otteluiden järjestäminen on kilpailuviraston mukaan laissa tarkoitettua elinkeinotoimintaa ja Koripalloliitolla on tässä toiminnassaan määräävä markkina-asema. Tapauksessa koripallo muodosti omat, erilliset hyödykemarkkinansa. Tapaus on suoraan sovellettavissa myös Suomen Jääkiekkoliittoon, jolla on vähintään yhtä vahva asema kuin Koripalloliitolla em. ratkaisussa, jollei vielä selvästi vahvempi.

Voidaan todeta, että Suomen Jääkiekkoliitto ry:llä on vastaavanlainen määräävä markkina-asema, jollainen on aikaisemmassa oikeuskäytännössä todettu olevan mm. Koripalloliitolla. Oikeuskäytäntöä voidaan tältä osin pitää vakiintuneena. Edellä mainituin perustein katson, että Jääkiekkoliitolla on SEUT 102 artiklassa ja kilpailulain 4 §:n 2 kohdassa tarkoitettu määräävä markkina-asema.

Jääkiekon SM-liiga on Suomen merkittävin ammattilaissarja. Sillä ei ole mainituilla markkinoilla kotimaassa kilpailijoita. Ammattilaistason jääkiekko- ja siihen liittyvien palveluiden markkinoilla kulluttajilla, yhteistyökumppaneilla ja muilla sidosryhmillä ei ole varsinaista kilpailevaa vaihtoehtoa jääkiekossa, jossa saisi paikan päällä ja etänä katsoa lajinsa parhaimpien ammattilaispelaajien suorituksia. SM-liigan markkina-asemaa jääkiekkoviikteen palvelumarkkinoilla vahvistaa se, että Liiga on ainoa taho, jonka Suomen Jääkiekkoliitto ry on hyväksynyt järjestämään miesten jääkiekon SM-liigan sarjatoimintaa. Tässä mielessä Liiga on monopoliasemassa. Voidaan myös todeta, että kokonaan uuden kilpailevan jääkiekon ammattilaissarjan organisointi ei selvästikään ole markkinoiden koon ja toiminnan aloittamisen vaatimien mittavien alkuinvestointien takia Suomessa realistista. Näin ollen myös Liigalla on katsottava olevan SEUT 102 artiklassa ja kilpailulain 4 §:n 2 kohdassa tarkoitettu määräävä markkina-asema.

Liigaseurojen osalta määräävä markkina-asema voidaan konstruoida ns. *yhteisen määräävän markkina-aseman* konseptin perusteella. SEUT 102 artiklassa puhutaan "yhden tai useamman yrityksen" määräävästä asemasta. EU-tuomioistuimien on käytännössään todennut SEUT 102 artiklan kiellon soveltuvan myös tilanteisiin, joissa useampi kuin yksi yritys on yhteisessä määräävässä markkina-asemassa ilman, että yksikään kyseisistä yrityksistä yksinään olisi määräävässä asemassa.⁵⁵ Yhteisen määräävän aseman olemassaolo edellyttää yleensä, että yritysten välillä on sellaisia taloudellisia

⁵⁴ Kilpailuviraston päätös 5.9.1995 Dno 511/61/94.

⁵⁵ Ks. esim. tapauksia *Italian Flatt Glass*, T-68, 77–78/89, Kok. 1992 s. II-1403; *Compagnie Maritime Belge*, T-24–26/93 ja T-28/93, Kok. 1996 s. II-1201 ja C-395–396/96 P, Kok. 2000 s. I-1365; *Kali & Salz*, C-68/94 ja C-30/95, Kok. 1998 s. I-1375; *Gencor/Lonrho*, T-102/96, Kok. 1999 s. II-879.

yhteyksiä, joiden johdosta ne voivat omaksua saman markkinakäyttäytymisen ja toimia määräävässä asemassa suhteessa muihin yrityksiin.⁵⁶

Kilpailulain 4 §:n 2 kohdassa todetaan, että määräävä asema voi olla yhden yrityksen ohella myös elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä. Elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä tarkoitetaan markkinoilla yhtenäisesti toimivaa elinkeinonharjoittajien ryhmää, jonka yhteistoiminta on organisoitunut tavalla, jota ei voida pitää täysin väliaikaisena. Yhteenliittymänä voidaan pitää myös vakiintunutta yhtenäistä toimintalinjaa noudattavaa elinkeinonharjoittajien ryhmää, jos niiden voidaan osoittaa toimivan yhteisessä tarkoituksessa ja yhdessä vahvistetuin menettelymuodoin. Myös oikeuskelpoisuutta vailla oleva yhteenliittymä voi kuulua käsitteen piiriin. Kuitenkaan pelkkä käyttäytymisen yhdenmukaisuus oligopolistisessa markkinarakenteessa ei ole riittävää yhteenliittymän syntymiselle, vaan säännöksessä tarkoitetun yhteenliittymän olemassaolo edellyttää tietoista ja suunnitelmallista yhteistoimintaa.⁵⁷ Oikeuskäytännössä kilpailulain 4 §:n 2 kohdan on tulkittu EU:n kilpailuoikeuden tavoin koskevan yhden yrityksen ohella myös yhteistä määräävää asemaa⁵⁸. Vuoden 2004 uudistuksessa kilpailulain 4 §:n 2 kohtaa selvennettiin siten, että säännöksestä nyt aikaisempaa selvemmin käy ilmi, että se koskee yhden yrityksen määräävän aseman ohella myös yhteistä määräävää asemaa (HE 11/2004 vp, s. 30–31). Nykyinen sanamuoto vastaa tältäkin osin SEUT 102 artiklaa. Samalla kodifioitiin EU:n ja Suomen oikeuskäytännössä tapahtunut kehitys.

Yhteisen määräävän aseman olemassaolo edellyttää, että yritysten välillä on sellaisia *taloudellisia yhteyksiä*, joiden johdosta ne voivat omaksua saman markkinakäyttäytymisen ja toimia määräävässä asemassa suhteessa muihin yrityksiin. EU:n tuomioistuin on edellyttänyt yritysten välisiä sopimusoidellisia siteitä riittävinä taloudellisina yhteyksinä soveltaessaan SEUT 102 artiklaa. Taloudelliset siteet voivat lisäksi ilmetä esimerkiksi yhteisinä lisensseinä sellaiseen teknologiaan, joka antaa yhteisessä määräävässä asemassa oleville yrityksille etulyöntiaseman muihin markkinoilla toimiviin yrityksiin nähden. Muista kuin sopimusoidellisista siteistä voisivat kyseeseen tulla esimerkiksi rakenteelliset siteet, kuten ristiinomistus tai vastavuoroinen hallitusedustus. Sen sijaan vaikeampi kysymys kuuluu miten suhtautua tilanteisiin, joissa on kyseessä kahden elinkeinonharjoittajan muodostama duopoli tai useamman elinkeinonharjoittajan muodostama tiukka oligopoli, ja elinkeinonharjoittajien väliset taloudelliset yhteydet muodostuvat *pelkästään oligopolirytysten välisestä*

⁵⁶ Ks. yksityiskohtaisesti Kuoppamäki (2003), s. 332–374, 992–1046, 1142–1204, 1309–1311, 1341–1344.

⁵⁷ HE 148/1987 vp, s. 16–17.

⁵⁸ Ks. Alfons Håkans ja Finntugs, d:o 23/359/98, kilpailuneuvoston päätös 29.6.2000.

riippuvuussuhteesta ja yhdenmukaisesta markkinakäyttäytymisestä ilman sopimukseen perustuvia tai rakenteellisia siteitä.

EU:n tuomioistuimen ja EU:n yleisen tuomioistuimen 102 artiklaa koskevaa soveltamiskäytäntöä tarkastellen voidaan havaita, että oikeuskäytännössä ei toistaiseksi ole katsottu tällaisen tilanteen luovan 102 artiklan osalta yhteistä määräävää asemaa, vaikka se artiklan sanamuoto huomioon ottaen voisi olla mahdollista.

EU-tuomioistuimen tähänastisen käytännön perusteella on havaittavissa, että SEUT 102 artiklaa on sovellettu yhteisen määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön etupäässä tilanteissa, joissa väärinkäyttö on tavalla tai toisella kytkeytynyt sopimus- tai omistusjärjestelyyn. Taloudelliset siteet luovat pysyvyyttä ja kiinteyttä yritysten välisiin suhteisiin siten, että niiden voidaan katsoa muodostavan *yhteisen taloudellisen yksikön*. Yhteisen määräävän aseman selvittäminen edellyttää sen tarkastelua, a) *puuttuuko oligopoliryitysten väliltä tehokas kilpailu (oligopolien sisäinen kilpailu)* ja b) *onko yrityksillä yhdessä sellaista kollektiivista markkinavoimaa, joka mahdollistaa kilpailijoiden tai asiakkaiden vahingoittamisen (oligopolin ulkoinen kilpailu)*. Jotta kaksi tai useampi yhtiö olisi yhteisessä määräävässä asemassa, on välttämätöntä, joskaan ei riittävää, että relevanteilla markkinoilla yritysten välillä ei ole todellista kilpailua. Pelkän yritysten lukumäärän perusteella ei voida tehdä johtopäätöksiä. Huomiota on kiinnitettävä paitsi markkinarakenteeseen, myös yritysten käyttäytymiseen ja niitä koskeviin kannustimiin.⁵⁹ Kilpailulain 4 §:n 2 kohdan toteamus, että määräävä asema voi olla yhden yrityksen ohella myös elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä. Aikaisemman lain esitöiden mukaan elinkeinonharjoittajien yhteenliittymällä tarkoitetaan markkinoilla yhtenäisesti toimivaa elinkeinonharjoittajien ryhmää, jonka yhteistoiminta on organisoitunut tavalla, jota ei voida pitää täysin väliaikaisena. Yhteenliittymänä voidaan pitää myös vakiintunutta yhtenäistä toimintalinjaa noudattavaa elinkeinonharjoittajien ryhmää, jos niiden voidaan osoittaa toimivan yhteisessä tarkoituksessa ja yhdessä vahvistetuin menettelymuodoin. Myös oikeuskelpoisuutta vailla oleva yhteenliittymä voi kuulua käsitteen piiriin. Kuitenkaan pelkkä käyttäytymisen yhdenmukaisuus oligopolistisessa markkinarakenteessa ei ole riittävää yhteenliittymän syntymiselle, vaan säännöksessä tarkoitettun

⁵⁹ Peliteorian oivalluksiin kuuluu se, että tehokas kolluusio edellyttää ”rankaisumekanismeja”. Tällä tarkoitetaan sitä, että yksittäisen oligopoliryityksen kannattaa noudattaa yhteistä toimintatapaa, sillä muussa tapauksessa muut oligopolin jäsenet kohdistavat siihen liiketaloudelliselta kannalta haitallisia vastatoimenpiteitä. Esimerkiksi muut yritykset voisivat vastata hinnanalennuksilla, jotka toteutuessaan tekisivät hintojen alentamisen myös ensimmäiselle yritykselle kannattamattomaksi. Hyvä painostuskeino voisi olla myös jonkin sopimuksen, vaikkapa raaka-ainetoimitusten joutuminen katkolle. Muiden yritysten täytyy kyetä havaitsemaan mahdollinen poikkeama ja rankaisemaan siitä tehokkaasti, jotta riittävä uhka saadaan syntymään (”find, detect, punish”). Tarvitaan siis suhteellisen vakaat olosuhteet, jotta kaik-kien kannattaa pelata samaan pussiin. Lisäksi yhteisessä määräävässä markkina-asemassa olevien yritysten pitää pystyä yhdessä dominoimaan markkinoita suhteessa asiakkaisiin.

yhteenliittymän olemassaolo edellyttää tietoista ja suunnitelmallista yhteistoimintaa.⁶⁰ Vuoden 2004 uudistuksessa kilpailulain 4 §:n 2 kohtaa selvennettiin siten, että säännöksestä käy nyt aikaisempaa selvemmin ilmi, että se koskee yhden yrityksen määräävän aseman ohella myös yhteistä määräävää asemaa.⁶¹ Nykyinen sanamuoto vastaa tältäkin osin SEUT 102 artiklaa. Samalla kodifioitiin EU:n ja Suomen oikeuskäytännössä tapahtunut kehitys.

Tässä tapauksessa Liigaseuroilla on edustus Liigan hallituksessa. Liigaseurat ovat Liigan omistajia ja tekevät yhdessä päätöksiä osakeyhtiömuodossa toimivan Liigan sisällä. Samanaikaisesti Liigan toimitusjohtaja Mikko Pulkkinen on Jääkiekkoliiton liittohallituksen jäsen ja Jääkiekkoliiton toimitusjohtaja Sami Kauhanen on Liigan hallituksen jäsen. Näiden taloudellisten siteiden perusteella myös Liigaseurojen on katsottava olevan määräävässä markkina-asemassa SEUT 102 ja kilpailulain 4 §:n 2 kohdan merkityksessä. Todettakoon selkeyden vuoksi, että kilpailulain 5 ja 7 § sekä SEUT 101 ja 102 artikla ovat ideaalikonkurrenssissa keskenään, joten ne voivat tulla sovellettaviksi samanaikaisesti samaan menettelyyn.

4.4 Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö

4.4.1 Yleistä

Väärinkäyttövalvonnan tavoitteena on estää haitallinen markkinakäyttäytyminen, joka ennestään heikentää kilpailuprosessin toimivuutta. Käytännössä väärinkäytöllä on usein haitallisia seurauksia sekä kauppakumppaneille että kilpailijoille. Määräävässä asemassa oleva yritys voi toimenpiteillään estää tai vaikeuttaa kilpailijan pääsyä markkinoille tai ryhtyä toimenpiteisiin tämän häätämiseksi. Jaottelu menee limittäin, jos määräävässä asemassa olevan yrityksen asiakas on samaan aikaan sen kilpailija toisilla markkinoilla. Määräävän markkina-aseman väärinkäyttö ilmenee yleensä joko

- 1) kohtuuttomien tai syrjivien ehtojen asettamisena kauppakumppaneille,
- 2) pyrkimyksenä sulkea kilpailija markkinoiden ulkopuolelle tai vaikeuttaa tämän toimintaa, tai
- 3) pyrkimyksenä laajentaa määräävä asema ennestään hallituilta alueilta uusille markkinoille.

Kilpailijoihin kohdistuva väärinkäyttö voidaan määritellä menettelyksi, jonka tarkoituksena tai seurauksena määräävässä asemassa olevan yrityksen markkinoilla kohtaama kilpailu vähenee. Määräävässä asemassa oleva yritys sulkee pienemmän kilpailijan markkinoiden ulkopuolelle tai vaikeuttaa

⁶⁰ HE 148/1987 vp, s. 16–17). Oikeuskäytännössä kilpailulain 4 §:n 2 kohdan on tulkittu EU:n kilpailuoikeuden tavoin koskevan yhden yrityksen ohella myös yhteistä määräävää asemaa (ks. Alfons Håkans ja Finntugs, d:o 23/359/98, kilpailuneuvoston päätös 29.6.2000).

⁶¹ HE 11/2004 vp, s. 30–31.

muutoin tämän toimintaa. Kilpailijoihin kohdistuvana väärinkäyttönä on pidetty mm. saalistushinnottelua, kilpailijoiden toiminnan kohtuutonta rajoittamista immateriaalioikeuksilla, tai sopimuksesta kieltäytymistä tilanteissa, joissa kilpailija on joltain osin riippuvainen määräävässä asemassa olevasta yrityksestä tai kohtuuttomien hintojen perimistä tällaisesta suoritteesta.

Kauppakumppaneihin kohdistuva väärinkäyttö on epäreilua tai perusteetonta menettelyä niitä kohtaan, jotka ovat riippuvaisia määräävässä asemassa olevasta yrityksestä. Hallitsevalla yrityksellä on mahdollisuus vaikuttaa niiden asiakkaidensa kohtaloihin, jotka riippuvuudesta johtuen eivät voi turvautua korvaaviin hyödykkeisiin. Mahdollisesti riippuvuus aiheutuu juuri siitä, ettei riittävän korvaavia vaihtoehtoja ole. Tarkastelussa keskeisellä sijalla on kauppaehtojen kohtuuttomuuden arviointi. Kysymys on tilanteista, joissa yritys käyttää asemaansa hyväksi vertikaalisesti jakeluketjussa alaspäin tai ylöspäin. Kyse voi olla myös toiminnasta, jossa määräävässä asemassa oleva yritys muuttaa toimintaansa asiakkaalle haitallisella tavalla ilman, että tähän olisi kilpailuoikeudellisesti hyväksyttävä syy.

Kolmantena päätyyppinä voidaan mainita toimenpiteet, joilla määräävässä asemassa oleva yritys pyrkii laajentamaan markkinavoimaansa uusille alueille. Kolmannen ryhmän muodostavat tapaukset, joissa yritys pyrkii ulottamaan markkinavoimansa toisille markkinoille. Esimerkiksi sitomista voidaan pitää asiakkaan kannalta kohtuuttomana menettelynä, jolla määräävässä asemassa oleva yritys suostuu myymään monopolihyödykettä vain, mikäli asiakas ostaa samalla vähemmän halutun ja kilpaillun hyödykkeen. Kilpailijan näkökulmasta kyse on poissuljennasta, jossa monopolihyödykkeen avulla rajoitetaan kilpailua kilpaillun hyödykkeen markkinoilla. Määräävässä asemassa olevan yrityksen itsensä kannalta sitominen on toimenpide, jonka tarkoituksena on laajentaa määräävä asema uusille hyödykemarkkinoille.⁶²

Määräävän aseman väärinkäyttövalvonta perustuu sen kohteena olevan yrityksen huomattavaan markkinavoimaan. Niillä yrityksillä, jotka eivät ole määräävässä asemassa, ei ole vastaavia mahdollisuuksia asettaa asiakkaille kohtuuttomia ehtoja tai vaikeuttaa kilpailijoiden toimintaa. Jollei yrityksellä ole huomattavasti markkinavoimaa, markkinat itse estävät väärinkäytön. Määräävä asema ei myöskään ole itsessään kielletty, vaan ainoastaan sen väärinkäyttö. Määräävän aseman väärinkäyttönä ei pidetä, tai ainakaan sellaisina ei tulisi pitää, menettelytapoja, jotka perustuvat määräävässä asemassa olevan yrityksen kilpailijoita tehokkaampaan toimintaan. Oman aseman parantaminen

⁶² Ks. lähemmin esim. Kuoppamäki, Markkinavoiman sääntely EY:n ja Suomen kilpailuoikeudessa (2003) s. 747 ss.; Kuoppamäki, uusi kilpailuoikeus (2012) s. 201 ss.

suorituskilpailun keinoin on aina sallittua. Väärinkäyttövalvonnalla ei pyritä kilpailijoiden suojaamiseen tehokkaampien yritysten taholta tulevalta kilpailulta, vaan kilpailuprosessin ylläpitämiseen. Väärinkäyttövalvonnan avulla ei yleensäkään pyritä vaikuttamaan kilpailun lopputulokseen, vaan siihen, että kilpailu käydään ennalta vahvistettuja pelisääntöjä noudattaen.

Kuten edellä on todettu, kilpailulainsäädäntöä sovelletaan urheilutoimintaan silloin, kun siinä on kyse taloudellisesta toiminnasta. Kilpailuoikeudellisen sääntelyn soveltamisalaan kuuluvat yleensä esimerkiksi urheilutoiminnan organisointiin liittyvät säännöt, jotka käsittävät kaikki ammattuurheilijoiden, joukkueiden ja seurojen taloudelliseksi toiminnaksi luokiteltavaan urheilutoimintaan osallistumista koskevat säännöt. Tässä tapauksessa on kyse nimenomaan sellaisesta urheilutoiminnan sääntelystä - tarkemmin sanoen sarjanousuun liittyvistä kriteereistä - joka vaikuttaa suoraan taloudelliseen toimintaan ja jollainen siten kuuluu kilpailuoikeudellisen sääntelyn ytimeen.

Kilpailuoikeudellisesti hyväksyttäviä tavoitteita liittyy esimerkiksi kilpaurheilun järjestämiseen ja asianmukaiseen toteuttamiseen. Oikeutettuja yleisen edun mukaisia tavoitteita ja päämääriä voivat olla esimerkiksi urheilun integriteetin, urheilijoiden terveyden ja turvallisuuden tai urheilukilpailun asianmukaisuuden ja objektiivisuuden varmistaminen. Pelin kulkuun liittyvät säännöt, kuten vaikka urheilusääntöjen tulkinnat ja antidoping-säännöt jäävät lähtökohtaisesti kilpailuoikeudellisen sääntelyn ulkopuolelle edellyttäen, että sääntöjä sovelletaan johdonmukaisesti ja syrjimättä.

4.4.2 Lajiliiton määräävän aseman väärinkäyttöä koskevaa oikeuskäytäntöä

4.4.2.1 Koripalloliitto

Koripalloliitto menetteli kilpailuviraston em. päätöksen mukaan silloisen kilpailunrajoituslain vastaisesti uudistaessaan koripallon SM-sarjajoukkueiden valintaperusteita pelikaudelle 1994-95. Kilpailuvirasto oli vuonna 1995 antamassaan ratkaisussa ottanut kantaa Koripalloliiton sarjajärjestelmän muuttamista koskevaan päätökseen. Koripalloliitto oli päätöksellään muuttanut sarjajärjestelmää tulevasta kaudesta lukien. SM-sarjaseuroille oli kohtuullista myöntää sopeutumisaika uuteen järjestelmään siirryttäessä. Koripalloliitto syyllistyi määräävän markkina-aseman väärinkäyttöön I divisioonan seuroja kohtaan, koska se muutti ennakoimattomasti ja yhtäkkisesti SM-sarjajoukkueiden valintakriteereitä antamatta SM-sarjaan pyrkineille I divisioonan seuroille riittävästi aikaa uusiin määräyksiin sopeutumiseksi.

Koripallo -päättöksessään silloinen Kilpailuvirasto totesi Koripalloliiton rikkoneen silloisen kilpailunrajoituslain 7 §:n (vastaa nykyisen kilpailulain 7 §:ää) kieltoa määrävään markkina-aseman väärinkäytöstä, koska SM-sarjaan nousemisen kriteerit eivät olleet riittävän selkeitä ja läpinäkyviä, eikä alemman sarjatasen seuroilla ollut riittävästi aikaa valmistautua niiden täyttämiseen. Kyseessä on lainvoimainen ratkaisu, jota on pidetty merkittävänä ennakkopäätöksenä.

4.4.2.2 Kansainvälinen luisteluliitto

Euroopan unionin tuomioistuin (EUT) antoi 21.12.2023 tuomion asiassa *International Skating Union v. komissio* (C-124/21 P), jossa se vahvisti, että Kansainvälisen luisteluliiton säännöt rajoittivat kilpailua kielletyllä tavalla. Tuomio osoittaa, että EU:n kilpailusäännöt asettavat lajiliittojen toiminnalle tiukan kehikon.

Asiassa oli kyse Kansainvälisen luisteluliiton (ISU) säännöistä, joiden mukaan kilpailujen ja tapahtumien järjestäjien oli haettava ISU:lta ennakkolupa pikaluistelu- tai taitoluistelutapahtumien järjestämiseen. Sääntöjen mukaan urheilijat, jotka osallistuivat ilman ennakkolupaa järjestettyihin tapahtumiin, voitiin määrätä kilpailukieltoon ISU:n järjestämissä kilpailuissa. Lisäksi ISU edellytti, että sääntöihin liittyvät riidat saatettiin yksinomaan urheilun välitystuomioistuimen (CAS) ratkaistaviksi.

Unionin tuomioistuin vahvisti, että ISU:n säännöt olivat tarkoitukseltaan kilpailua rajoittavia ja rikkoivat EU:n kilpailusääntöjä.

Unionin tuomioistuin katsoi, että yritysten toimintavapautta rajoittavat päätökset ja sopimukset voivat jäädä kilpailusääntöjen ulkopuolelle, jos 1) ne ovat perusteltuja oikeutettujen tavoitteiden saavuttamiseksi, 2) ne ovat aidosti välttämättömiä tavoitteiden saavuttamiseksi, ja 3) kilpailua rajoittava vaikutus ei ylitä sitä, mikä on välttämätöntä tavoitteiden saavuttamiseksi. Edellytykset voivat toteutua erityisesti ammatillisten yhdistysten tai lajiliittojen säännöissä, joilla pyritään eettisiin tai periaatteellisiin tavoitteisiin. Tuomioistuin totesi, että edellä mainittu poikkeus ei sovellu vakaviin kilpailunrajoituksiin, joiden tarkoituksena on kilpailun rajoittaminen.

Mikäli tiettyä taloudellista toimintaa harjoittavalle yritykselle annetaan oikeus määrätä, mitkä muut yritykset saavat harjoittaa tätä toimintaa ja millä edellytyksillä, kyseiselle yritykselle syntyy ilmeinen etu kilpailijoihinsa nähden. Tällaisessa asemassa oleva yritys voi estää kolmansilta pääsyn markkinoille tai suosia omaa toimintaansa, ja siten estää kilpailun lisääntymisen markkinoilla kuluttajien

vahingoksi. ISU:n tapauksessa sillä oli valta antaa kolmansille lupa järjestää kilpailuja ja toisaalta se järjesti itse kilpailuja osana liiketoimintaansa.

Vaikka ISU:n kaltainen lajiliitto voi antaa ja soveltaa kilpailujen järjestämistä koskevia sääntöjä, niiden on oltava läpinäkyviä, objektiivisia, syrjimättömiä ja oikeasuhtaisia. Tällainen oikeus ilman rajoituksia, velvoitteita ja valvontaa muodostuu määräävässä markkina-asemassa olevan yrityksen kässissä määräävän aseman väärinkäytöksi. Tällöin oikeuden tarkoituksena voidaan pitää kilpailun estämistä, rajoittamista tai vääristämistä.

Koska ISU:n sääntöihin ei kohdistunut rajoituksia tai valvontaa, säännöt antoivat ISU:lle mahdollisuuden rajoittaa kilpailijoiden markkinoille pääsyä, estää urheilijoita osallistumasta innovatiivisiin kilpailumuotoihin ja viedä katsojilta mahdollisuuden seurata tällaisia kilpailuja. Säännöt olivat tarkoitukseltaan kilpailua rajoittavia ja kilpailuoikeudellisesti kiellettyjä.

Voidaan todeta, että vaikka lajiliitto voi asettaa esimerkiksi kilpailujen järjestämistä koskevia sääntöjä ja siten vaikuttaa muiden toimijoiden markkinoille pääsyyn, tulee tällaisten sääntöjen noudattaa EU:n kilpailuoikeuden periaatteita. Sääntöjen tulee olla objektiivisia, syrjimättömiä ja oikeasuhtaisia. Ratkaisuilla on merkittäviä vaikutuksia erilaisten lajiliittojen toimintaan. Nämä periaatteet soveltuvat myös muihin tilanteisiin, joissa toimija toimii itse markkinoilla ja toisaalta sillä on mahdollisuus määritellä kilpailijoidensa toimintaedellytykset kyseisillä markkinoilla.⁶³

4.4.2.3 Superliiga

Unionin tuomioistuin toteaa myös, että kyseisen toimivallan käyttämisen rinnalla FIFA ja UEFA järjestävät itse jalkapallokilpailuja. Kansainvälisen jalkapalloliiton (Fédération internationale de football association (FIFA)) ja Euroopan jalkapalloliiton (Union des associations européennes de football (UEFA)) määräykset, joilla asetetaan Superliigan kaltaisten uusien seurajoukkuejalkapallokilpailujen koskevien hankkeiden toteuttamisen edellytykseksi niiden myöntämä ennakkolupa sekä kielletään seuroja ja pelaajia osallistumasta tällaisiin kilpailuihin, ovat lainvastaisia. FIFA:n ja UEFA:n toimivaltaan ei nimittäin ole liitetty mitään kriteereitä, joilla voitaisiin varmistaa sen läpinäkyvyys, objektiivisuus, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus.

⁶³ Ks. myös samana päivänä annettua ratkaisua C-680/21, *Royal Anwerp Football Club*.

Määräykset, joilla FIFA:lle ja UEFA:lle annetaan yksinomainen valta hyödyntää kaupallisesti kyseisiin kilpailuihin liittyviä oikeuksia, ovat lisäksi omiaan rajoittamaan kilpailua, kun otetaan huomioon kyseisten kilpailujen merkitys median, kuluttajien ja televisionkatsojien kannalta unionissa.

Tämän jälkeen se toteaa, että jos määräävässä markkina-asemassa olevalla yrityksellä on valta määrittää edellytykset, joilla potentiaalisesti kilpailevat yritykset voivat päästä markkinoille, kyseiseen valtaan on sen aiheuttaman intressiristiriidan vaaran vuoksi liitettävä kriteerit, joilla voidaan varmistaa sen läpinäkyvyys, objektiivisuus, syrjimättömyys ja oikeasuhtaisuus.

FIFA:n ja UEFA:n toimivaltaan ei kuitenkaan ole liitetty tällaisia kriteereitä. FIFA ja UEFA käyttävät siten määräävää asemaansa väärin. Myös kilpailujen järjestämislupaa, niihin osallistumisen valvontaa ja seuraamuksia koskevia määräyksiä on niiden mielivaltaisuuden vuoksi pidettävä perusteettomana palvelujen tarjoamisen vapauden rajoituksena.

Unionin tuomioistuin luonnehti *Superliiga*-tapauksessa sitä, milloin lajiliiton toimintaa voidaan pitää SEUT 102 artiklassa tarkoitettuna määräävän aseman väärinkäyttönä, muun ohella seuraavalla tavalla:

132 Vaikka jäsenvaltiota ei sinänsä kielletä myöntämästä lailla tai asetuksella jollekin yritykselle yksin- tai erityisoikeuksia tietyillä markkinoilla, tällaisen tilanteen ei kuitenkaan pidä mahdollistaa sitä, että kyseinen yritys käyttää väärin tästä johtuvaa määräävää markkina-asemaa esimerkiksi hyödyntämällä kyseisiä oikeuksia tavalla, joka estää potentiaalisesti kilpailevia yrityksiä pääsemästä kyseisille markkinoille tai niiden liitännäis- tai lähimarkkinoille (ks. vastaavasti tuomio 10.12.1991, *Merci convenzionali porto di Genova*, C-179/90, EU:C:1991:464, 14 kohta ja tuomio 13.12.1991, *GB-Inno-BM*, C-18/88, EU:C:1991:474, 17–19 ja 24 kohta). Tällainen vaatimus pätee sitä suuremmalla syyllä silloin, kun mainitulle yritykselle annetaan tällaisilla oikeuksilla valta määrittää, saavatko muut yritykset harjoittaa taloudellista toimintaansa, ja jos saavat, millä edellytyksillä (ks. vastaavasti tuomio 1.7.2008, *MOTOE*, C-49/07, EU:C:2008:376, 38 ja 51 kohta).

133 Sisämarkkinoiden kilpailun säilyminen vääristymättömänä tai sen vääristymätön kehittyminen voidaan nimittäin taata vain varmistamalla yritysten yhtäläiset mahdollisuudet. Se, että tiettyä taloudellista toimintaa harjoittavalle yritykselle annetaan oikeus määrittää *de jure* tai jopa *de facto*, mitkä muut yritykset saavat myös harjoittaa kyseistä toimintaa, sekä vahvistaa edellytykset kyseisen toiminnan harjoittamiselle, asettaa sen intressiristiriitatilanteeseen ja antaa sille selvän edun kilpailijoihinsa nähden, mikä mahdollistaa sen, että tällainen yritys voi estää kyseisille markkinoille pääsyn tai suosia omaa toimintaansa (ks. vastaavasti tuomio 13.12.1991, *GB-Inno-BM*, C-18/88, EU:C:1991:474, 25 kohta; tuomio 12.2.1998, *Raso ym.*, C-163/96, EU:C:1998:54, 28 ja 29 kohta ja tuomio 1.7.2008, *MOTOE*, C-49/07, EU:C:2008:376, 38, 49, 51 ja 52).

kohta) sekä tällä tavoin estää kuluttajien vahingoksi ansioihin perustuvan kilpailun kehittymisen rajoittamalla tuotantoa, vaihtoehtoisten tavaroiden tai palvelujen kehittämistä tai innovointia.

134 Niinpä yksin- tai erityisoikeuksien ja niihin perustuvan tällaisen vallan myöntämiseen tietyille yritykselle tai vastaavan tilanteen olemassaoloon merkityksellisillä markkinoilla on liitettävä rajoituksia, velvoitteita ja valvontaa, joilla voidaan sulkea pois riski siitä, että yritys käyttäisi määräävää markkina-asemaansa väärin, jotta tällaisten oikeuksien myöntäminen tai tällainen tilanne ei itsessään olisi SEUT 102 artiklan, luettuna yhdessä SEUT 106 artiklan kanssa, vastaista (ks. vastaavasti tuomio 1.3.2018, MOTOE, C-49/07, EU:C:2008:376, 53 kohta).

135 Tarkemmin sanottuna silloin, kun tietyllä yrityksellä on valta määrittää edellytykset, joilla potentiaalisesti kilpailevat yritykset voivat päästä markkinoille, tai ratkaista tämä tapauskohtaisesti päätöksellä, jolla markkinoille pääsy etukäteen hyväksytään tai evätään, tällaiseen toimivaltaan on – jotta sen pelkkä olemassaolo ei olisi SEUT 102 artiklan, luettuna yhdessä SEUT 106 artiklan kanssa, vastaista – liitettävä läpinäkyvät, selkeät ja täsmälliset aineelliset kriteerit (ks. analogisesti tuomio 28.2.2013, Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas, C-1/12, EU:C:2013:127, 84–86, 90, 91 ja 99 kohta), joilla voidaan välttää tällaisen toimivallan mielivaltainen käyttö. Näiden kriteerien on oltava omiaan varmistamaan tällaisen vallan ketään syrjimätön käyttäminen ja mahdollistamaan tehokas valvonta (ks. vastaavasti tuomio 28.2.2013, Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas, C-1/12, EU:C:2013:127, 99 kohta).

136 Kyseessä olevaan toimivaltaan on lisäksi liitettävä läpinäkyvät ja syrjimättömät menettelysäännöt muun muassa ennakkolupahakemukseen esittämiseen ja sitä koskevan päätöksen tekemiseen sovellettavista määräajoista. Tältä osin on mainittava, että asetettavat määräajat eivät saa aiheuttaa haittaa potentiaalisesti kilpaileville yrityksille estämällä niitä pääsemästä tehokkaasti markkinoille (ks. analogisesti tuomio 28.2.2013, Ordem dos Técnicos Oficiais de Contas, C-1/12, EU:C:2013:127, 86 ja 92 kohta) ja viime kädessä rajoittaa näin tuotantoa, vaihtoehtoisten tavaroiden tai palvelujen kehittämistä ja innovointia.

137 Samanlaisia vaatimuksia kuin ne, joista muistutettiin kolmessa edellisessä kohdassa, on noudatettava sitäkin suuremmalla syyllä silloin, kun määräävässä markkina-asetmassa oleva yritys voi itse omalla toiminnallaan eikä jäsenvaltion myöntämien yksin- tai erityisoikeuksien ansiosta päästä tilanteeseen, jossa se voi estää potentiaalisesti kilpailevia yrityksiä pääsemästä tietyille markkinoille (ks. vastaavasti tuomio 13.12.1991, GB-Inno-BM, C-18/88, EU:C:1991:474, 20 kohta). Näin voi olla silloin, kun kyseinen yritys voi käyttää markkinoille pääsyn sallimisen tai valvomisen mahdollistavaa sääntely-, valvonta- ja sanktiointivaltaa eli erilaista keinoa kuin ne, joita yritykset tavallisesti voivat käyttää ja jotka ohjaavat niiden välistä ansioihin perustuvaa kilpailua.

138 Niinpä tällaiseen toimivaltaan on liitettävä myös rajoituksia, velvoitteita ja valvontaa, joilla voidaan sulkea pois määräävän markkina-aseman väärinkäytön riski, jotta SEUT 102 artiklaa ei rikottaisi.”

Unionin tuomioistuin on mainitulla ennakkoratkaisulla linjannut asiaa hieman samansuuntaisesti kuin Kilpailuvirasto aikanaan Koripallo-päätöksessä.

Unionin tuomioistuin toteaa, että selkeät säännöt ovat tarpeellisia ja hyväksytyjä urheilukilpailujen sääntelemiseksi, mutta että välttämätöntä on antaa selkeät ja ennakoitavat säännöt:

143 Jalkapalloilulle, jolla on unionissa paitsi huomattava yhteiskunnallinen ja kulttuurinen merkitys (ks. vastaavasti tuomio 15.12.1995, Bosman, C-415/93, EU:C:1995:463, 106 kohta ja tuomio 16.3.2010, Olympique Lyonnais, C-325/08, EU:C:2010:143, 40 kohta) myös huomattava medianäkyvyys, on muiden erityispiirteiden ohella ominaista se, että siinä järjestetään sekä eurooppalaisella että kansallisella tasolla useita kilpailuja, joihin osallistuu suuri määrä seuroja ja pelaajia. Lisäksi jalkapalloilulle on tiettyjen muiden urheilulajien tavoin ominaista se, että kilpailuihin voivat osallistua vain joukkueet, jotka ovat saavuttaneet urheilussa tiettyjä tuloksia (ks. vastaavasti tuomio 15.12.1995, Bosman, C-415/93, EU:C:1995:463, 132 kohta), koska mainittujen kilpailujen toteuttaminen perustuu siihen, että tällaiset joukkueet kohtaavat toisensa ja karsiutuvat vaiheittain. Se perustuu siten pääasiallisesti urheilullisiin ansioihin, jotka voidaan taata vain, jos kilpailuun osallistuvat joukkueet kohtaavat toisensa tietyssä määrin yhtäläiset mahdollisuudet takaavien yhtenäisten normatiivisten ja teknisten edellytysten mukaisesti.

144 Näiden eri erityispiirteiden perusteella voidaan katsoa, että kansainvälisten ammattilaisjalkapallokilpailujen järjestämiseen ja kulkuun on perusteltua soveltaa yhteisiä sääntöjä, joiden tarkoituksena on taata kilpailujen yhtenäisyys ja koordinointi kokonaisaikataulun puitteissa sekä laajemmin edistää asianmukaisesti ja tehokkaasti yhtäläisiin mahdollisuuksiin ja urheilullisiin ansioihin perustuvien kilpailujen järjestämistä. Lisäksi tällaisten yhteisten sääntöjen noudattaminen on perusteltua varmistaa FIFA:n ja UEFA:n käyttöön ottamien kaltaisilla säännöillä, jotka koskevat mainituilta kilpailuilta edellytettävää ennakkolupaa sekä seurojen ja pelaajien osallistumista niihin.

145 Koska tällaiset ennakkolupa- ja osallistumissäännöt ovat siten perusteltuja ammattilaisjalkapalloilun ja sen harjoittamiseen liittyvän taloudellisen toiminnan erityisessä asiayhteydessä, niiden antamista tai soveltamista ei voida lähtökohtaisesti ja yleisesti pitää ”määräävän markkina-aseman väärinkäyttönä” (ks. analogisesti palvelujen tarjoamisen vapauden rajoittamisen osalta tuomio 11.4.2000, Deliège, C-51/96 ja C-191/97, EU:C:2000:199, 64 kohta).

146 Sama koskee kyseisiin sääntöihin liitettyjä seuraamuksia, koska tällaiset seuraamukset ovat lähtökohtaisesti perusteltuja mainittujen sääntöjen tehokkuuden takaamiseksi (ks. vastaavasti tuomio 18.7.2006, Meca-Medina ja Majcen v. komissio, C-519/04 P, EU:C:2006:492, 44 kohta).

147 Sitä vastoin millään ammattilaisjalkapalloilulle ominaisella erityispiirteellä ei voida perustella sellaisten ennakkolupa- ja osallistumissääntöjen antamista ja varsinkaan soveltamista, joihin ei ole liitetty sellaisia yleisesti sovellettavia rajoituksia, velvoitteita ja valvontaa, joilla voidaan sulkea pois määräävän markkina-aseman väärinkäytön riski ja joita ei erityisesti ole rajattu sellaisilla aineellisilla kriteereillä ja menettelysäännöillä, joilla voidaan taata niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, täsmällisyys ja syrjimättömyys siinäkin tapauksessa, että kyseisillä säännöillä annetaan niitä soveltavalle yksikölle

valta estää kilpailevia yrityksiä pääsemästä markkinoille. Tällaisten sääntöjen on katsottava olevan SEUT 102 artiklan vastaisia, kuten edellä 134–138 kohdasta ilmenee.

148 Kyseisiin sääntöihin liitettyjen seuraamusten läpinäkyvyyden, objektiivisuuden, täsmällisyyden, syrjimättömyyden ja oikeasuhteisuuden varmistavien aineellisten kriteerien ja menettelysääntöjen puuttuessa tällaisten seuraamusten on myös jo luonteensa puolesta katsottava olevan SEUT 102 artiklan vastaisia siksi, että niihin liittyy vapaa harkintavaltaa. Tällaisen tilanteen vuoksi on nimittäin mahdotonta valvoa avoimesti ja objektiivisesti, onko niiden soveltaminen yksittäistapauksessa perusteltua ja oikeasuhteista, kun otetaan huomioon kyseessä olevan kansainvälistä seurajoukkuejalkapallokilpailua koskevan hankkeen konkreettiset ominaispiirteet.

149 Tältä osin merkitystä ei ole sillä, että FIFAlla ja UEFAlla ei ole lakiin perustuvaa monopolia ja että kilpailevat yritykset voivat teoriassa perustaa uusia kilpailuja, joihin ei sovelleta näiden kahden yhdistyksen antamia ja soveltamia sääntöjä. Kuten ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämistä tiedoista ilmenee, FIFA:n ja UEFA:n määräävä asema kansainvälisten seurajoukkuejalkapallokilpailujen järjestämisen ja markkinoinnin markkinoilla on käytännössä sellainen, että niiden kilpailujärjestelmään kuulumattoman elinkelpoisen kilpailun perustaminen on tällä hetkellä mahdotonta, kun otetaan huomioon se, että FIFA ja UEFA valvovat suoraan tai jäseninään olevien kansallisten jalkapalloliittojen välityksellä seuroja, pelaajia sekä muuntyyppisiä, esimerkiksi kansallisella tasolla järjestettäviä, kilpailuja.

150 Nyt käsiteltävässä asiassa ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen tehtävänä on kuitenkin arvioida pääasiassa kyseessä olevia sääntöjä SEUT 102 artiklan kannalta tehtyään ensin tarpeellisenä pitämänsä lisäselvitykset.

151 Tätä varten on täsmennettävä, että jotta voitaisiin katsoa, että pääasiassa kyseessä olevan kaltaisiin urheilukilpailujen ennakkolupa- ja osallistumissääntöihin on liitetty läpinäkyvät, objektiiviset ja täsmälliset aineelliset kriteerit ja läpinäkyvät ja syrjimättömät menettelysäännöt, jotka eivät ole esteenä tosiasialliselle markkinoille pääsylle, tällaiset kriteerit ja menettelysäännöt on erityisesti pitänyt vahvistaa helposti saatavilla olevassa muodossa ennen mainittujen sääntöjen soveltamista. Jotta mainittuja kriteerejä ja menettelysääntöjä voidaan pitää syrjimättöminä, on välttämätöntä, että – kun otetaan huomioon erityisesti se, että FIFA:n ja UEFA:n kaltaiset yksiköt harjoittavat itse erilaista taloudellista toimintaa niillä markkinoilla, joita niiden antamat ennakkolupa- ja osallistumissäännöt koskevat – kyseisillä kriteereillä ja menettelysäännöillä ei aseteta sille, että kolmannet järjestävät ja markkinoivat kilpailuja ja että seurat ja pelaajat osallistuvat niihin, vaatimuksia, jotka ovat joko erilaisia kuin päätöksentekijänä olevan yksikön järjestämiin ja markkinoimiin kilpailuihin sovellettavat edellytykset tai samanlaisia tai samankaltaisia kuin ne mutta kuitenkin sellaisia, että yrityksen, joka ei ole urheiluliiton asemassa tai jolla ei ole samaa toimivaltaa kuin tällaisella yksiköllä ja joka siten on erilaisessa tilanteessa kuin tällainen yksikkö, on mahdotonta tai suhteettoman vaikeaa täyttää niitä. Jotta pääasiassa kyseessä olevan kaltaisiin ennakkolupa- ja osallistumissääntöihin liittyvät seuraamukset eivät olisi liian harkinnanvaraisia, niitä on ohjattava kriteereillä, joiden on myös oltava paitsi läpinäkyviä, objektiivisia, täsmällisiä ja syrjimättömiä mutta myös sellaisia, joilla voidaan taata se, että seuraamukset määritetään kussakin yksittäistapauksessa suhteellisuusperiaatetta noudattaen ja ottaen huomioon muun muassa todetun rikkomisen luonne, kesto ja vakavuus.

152 Ensimmäiseen kysymykseen on kaiken edellä esitetyn perusteella vastattava, että SEUT 102 artiklaa on tulkittava siten, että määräävän markkina-aseman väärinkäyttönä on pidettävä sitä, että jalkapallotoiminnasta maailman ja Euroopan tasolla vastaavat liitot, jotka harjoittavat samanaikaisesti erilaista kilpailujen järjestämiseen liittyvää taloudellista toimintaa, ovat antaneet ja soveltavat sääntöjä, joilla ne asettavat sen, että kolmas yritys perustaa unionin alueella uuden seurajoukkuejalkapallokilpailun, edellytykseksi niiden etukäteen myöntämän luvan sekä valvovat ja sanktioivat ammattilaisjalkapalloseurojen ja pelaajien osallistumista tällaiseen kilpailuun, ilman että näihin erilaisiin toimivaltuuksiin olisi liitetty sellaisia aineellisia kriteereitä ja menettelysääntöjä, joilla voidaan varmistaa niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, syrjimättömyys ja oikeasuhteisuus.”

Kuten Unionin tuomioistuin toteaa, milloin määräävässä asemassa olevalla yrityksellä on valta määrittää ehdot, joilla potentiaalisesti kilpailevat yritykset voivat päästä markkinoille, tuon vallan on eturistiriitatilanteiden takia oltava *sellaisten kriteerien alainen, jotka takaavat niiden olevan läpinäkyviä, objektiivisia, syrjimättömiä ja suhteellisia*. Mikäli määräävässä asemassa olevan elinkeinonharjoittajan valtuuksia ei ole sidottu tällaisiin kriteereihin, se käyttää määräävää asemaansa väärin. Lisäksi Unionin tuomioistuin on Superliiga-päätöksessään todennut, että salaiset, syrjivät ja mielivaltaiset säännöt markkinoille pääsyn hyväksynnästä, valvonnasta ja sanktioista on katsottava perusteettomiksi rajoituksiksi palvelujen tarjoamisen vapaudelle.⁶⁴ Tämä koskee epäilemättä ei ainoastaan uusien kilpailujen järjestämistä koskevien lupien myöntämistä, vaan myös pääsyä alemmalla sarjatasolta ylemmälle sarjatasolle.

4.5 Tämän tapauksen arviointia

Tässä tapauksessa Suomen Jääkiekkoliitto ry:llä ja Liigalla on *täysin kiistatta* katsottava olevan määräävä markkina-asema vastaavilla perusteilla kuin edellä mainituissa EU-tapauksissa ja kotimaisissa ratkaisussa.

Lisäksi määräävä markkina-asema on myös Liigaseuroilla yhteistä määräävää markkina-asemaa koskevien periaatteiden ja oikeuskäytännön perusteella.

Kuten Superliiga-ennakkoratkaisusta käy ilmi, urheilun lajiliiton tulee toimia tasapuolisesti, ennakoitavasti ja suhteellisesti. Nähdäkseni on selvää, että Superliiga-päätös soveltuu myös kansallisen lajiliiton toimintaan, koska kansallisella lajiliitolla on omassa lajissaan vastaavin perustein määräävä markkina-asema oman maansa alueella kuin UEFA:lla on määräävä markkina-asema jalkapallon

⁶⁴ Superliiga-päätöksen kohta 147.

kansainvälisenä lajiliittona Euroopassa. Unionin tuomioistuimen SEUT 102 artiklan tulkintaa koskevat ennakkoratkaisut on tarkoitettu sovellettaviksi kaikissa EU:n jäsenmaissa myös kansallisella tasolla, siis myös Suomessa. Unionin Superliiga-ratkaisu on kirjoitettu huolellisesti tätä nimenomaista tarkoitusta varten.

Selkeiden, lajiliiton toimintaa koskevien kilpailuoikeudellisten periaatteiden noudattamatta jättäminen on johtanut tässä tapauksessa siihen, että SM-liiga on käytännössä suljettu kilpailulta. Vastaavasti kuin Koripalloliittoa ja Superliigaa koskevissa tapauksissa, Liigalla että Jääkiekkoliitolla on määräävä markkina-asema sääntelmiensä urheilukilpailujen markkinoilla ja ne ovat väärinkäyttäneet tätä asemaa estämällä muiden kuin SM-liigaan jo hyväksytyjen seurojen nousun SM-liigaan edes siinä tapauksessa, että voittavat Mestiksen.

Määräävän aseman väärinkäyttönä on pidettävä sellaisia sarjanousua koskevia sääntöjä tai niiden soveltamista, joihin ei ole liitetty sellaisia yleisesti ehtoja, velvoitteita ja valvontaa, joilla voidaan sulkea pois määräävän markkina-aseman väärinkäytön riski ja joita ei erityisesti ole rajattu sellaisilla aineellisilla kriteereillä ja menettelysäännöillä, joilla voidaan taata niiden läpinäkyvyys, objektiivisuus, täsmällisyys ja syrjimättömyys siinäkin tapauksessa, että kyseisillä säännöillä annetaan niitä soveltavalle yksikölle valta estää kilpailevia yrityksiä pääsemästä markkinoille. Tällaisten sääntöjen on katsottava olevan SEUT 102 artiklan ja siten myös kilpailulain 7 §:n vastaisia, koska 7 §:ää on tulkittava yhdenmukaisesti SEUT 102 artiklan kanssa.⁶⁵

Tässä tapauksessa Liigan sarjanousukriteereitä on pidettävä SEUT 102 artiklan ja kilpailulain 7 §:n vastaisina koska niihin liittyy *vapaa harkintavalta*. Tällaisen tilanteen vuoksi on nimittäin mahdollista valvoa avoimesti ja objektiivisesti, onko niiden soveltaminen yksittäistapauksessa perusteltua ja oikeasuhteista, kun otetaan huomioon jääkiekon sarjatoiminnan ominaispiirteet.⁶⁶

Merkitystä ei ole sillä, että Jääkiekkoliitolla, Liigalla ja Liigaseuroilla ei ole lakiin perustuvaa monopolia. Vaikka kilpailevat yritykset voivat teoriassa perustaa uusia kilpailuja, joihin ei sovelleta näiden kahden yhdistyksen antamia ja soveltamia sääntöjä, käytännössä tämä ei ole mahdollista. Jääkiekkoliiton ja Liigan määräävä asema jääkiekon seurajoukkuekilpailujen järjestämisen ja markkinoinnin

⁶⁵ Superliiga, tuomion kohdat 134–138 ja 147.

⁶⁶ Superliiga, tuomion kohta 148.

markkinoilla Suomessa on käytännössä sellainen, että niiden kilpailujärjestelmään kuulumattoman elinkelpoisen kilpailun perustaminen on tällä hetkellä mahdotonta.⁶⁷

Perinteisemmän määräävän markkina-aseman väärinkäyttöä koskevan kilpailuoikeusdoktriinin mukaan Jääkiekkoliiton, Liigan ja Liigaseurojen toimintaa voidaan tarkastella syrjintänä tai perusteettomana sopimuksesta kieltäytymisenä. Määräävää markkina-asemaa hyödyntäen on päätetty luoda suljettu SM-liiga. Liiga, Liigaseurat ja Jääkiekkoliitto ovat päättäneet ja säännelleet kilpailua rajoittaen ja muiden toimijoiden alallepääsyä syrjivästi estäen, mitkä ”valitut” seurat saavat pelata kansallisesti korkeimmalla tasolla. Kaikilta muilta seuroilta pääsy SM-liigaan on estetty. Samalla on sovittu järjestelyyn osallisten tahojen kesken niitä itseään hyödyttäen, miten ylimmän sarjatason jääkiekon tulovirrat Suomessa jaetaan kyseisten tahojen kesken. Liiganoususta ja taloudellisista seikoista on sovittu salaisin sopimuksin.

Pääsy SM-liigaan lisäksi ollut ehdollinen sille, että hakijaseurojen osalta muut Liigan ja Liigaseurojen niille asettamat edellytykset – mukaan lukien Liigan osakkeen hankinta määrättyyn hintaan, mikä vaatimustaso on voinut vaihdella eri seurojen ollessa kyseessä - on hyväksytty.

Suljetun SM-liigan muodostama kilpailunrajoitus kohdistuu pääasiallisesti Mestiksessä oleviin elinkeinonharjoittajiin, joiden toiminnan ammattilaistason jääkiekkoviikteen palveluiden markkinoilla suljettu sarja käytännössä estää. Tämän lisäksi suljetulla SM-liigalla on merkittäviä vaikutuksia niin Liigaseurojen kuin Mestis-seurojen työntekijöinä oleviin pelaajiin, jotka ammatikseen pelaavat jääkiekkoa. Pääasiallisesti mainittujen ammattipelaajien palveluksista eli työvoimasta kilpailevat Suomessa vain Liigaseurat ja hyvin rajallisesti Mestis-seurat. Jääkiekkopelaajien markkina muodostaa siis oman muiden urheilulajien ja toimialojen työntekijöiden markkinoista erillisen relevantin hyödykemarkkinan, joka voidaan segmentoida nuorempien ja kokeneempien tai eri tasoisten (esim. kehittyvä, keskiverto ja huippu) pelaajien alamarkkinoihin.

Määräävän aseman leimaamalla markkinoilla asiakkaat ovat pitkälti riippuvaisia määräävässä asemassa olevasta yrityksestä. Määräävä asema antaa yritykselle mahdollisuuden vaikuttaa ratkaisevasti omalla asiakaspolitiikallaan toisten yritysten kohtaloihin. Tämä edellyttää, että määräävässä asemassa olevalle yritykselle asetetaan sellainen erityinen tasapuolisuusvelvollisuus asiakassuhteissaan, jollainen ei olisi perusteltua muunlaisessa markkina-asemassa olevien yritysten osalta. Tämä ei

⁶⁷ Superliiga, tuomion kohta 149.

tarkoita varsinaisesti sopimuspakkoa vaan sitä, että liikesuhteesta kieltäytymiselle on osoitettava kilpailuoikeudellisesti hyväksyttävät perusteet.

Määräävässä asemassa olevalla yrityksellä on mahdollisuus vaikuttaa ratkaisevasti omalla toiminnallaan toisten yritysten kohtaloihin. Tämä edellyttää sitä, että määräävässä asemassa olevalle yritykselle asetetaan sellainen erityinen tasapuolisuusvelvollisuus asiakassuhteissaan, jollainen ei olisi perusteltua muunlaisessa markkina-asemassa olevien yritysten osalta.

Määräävässä asemassa olevalla yrityksellä on rajoitettu sopimuksentekovelvollisuus suhteessa asiakkaisiinsa. Määräävässä asemassa oleva yritys ei saa kieltäytyä sopimuksesta ilman hyväksyttävää syytä. SEUT 102(b) artiklassa ja kilpailulain 7 §:n 2 kohdassa kielletään tuotannon tai tarjonnan rajoittaminen kuluttajien vahingoksi. Tunnusmerkistö voi täyttyä, kun määräävässä asemassa oleva yritys lopettaa toimitukset asiakkaalle tai kieltäytyy sopimuksesta sellaista haluavan kanssa. Toimituskielto voi ilmetä paitsi suorana kieltäytymisenä myös epäsuorasti asettamalla sopimuksen syntymiselle hinnoittelun tai muiden ehtojen osalta sellaisia vaatimuksia, joiden osalta tiedetään, ettei vastapuoli voi niihin suostua. Rajanveto konstruktiivisen toimituskiellon ja kohtuuttoman korkean hinnoittelun ja muiden kohtuuttomien ehtojen välillä on liukuva.

Liikesuhteesta pidättäytymistä on pidettävä sopimattomana, mikäli menettelylle ei ole asiallista syytä. Asiallisena syynä voidaan pitää esimerkiksi asiakkaan maksukyvyttömyyttä. Maksuhäiriö ei kuitenkaan välttämättä ole peruste sopimuksesta kieltäytymiselle, jos asiakas voi asettaa hyväksyttävän vakuuden. Hyväksyttävä peruste voi olla myös kapasiteettiongelma tai läpinäkyvä ja syrjimättömästi sovellettu selektiivinen jakelujärjestelmä, milloin sellaisen ylläpito hyödykkeen erityisominaisuudet huomioon ottaen on perusteltua. Sen sijaan esimerkiksi pyrkimys rajoittaa kilpailua tai suosia etabloituja toimijoita (tai seuroja) ei ole hyväksyttävä syy.⁶⁸

Oikeutta kieltäytyä liikesuhteista arvioidaan myös yrityksen säännönmukaisen toiminnan kannalta. Oikeus kieltäytyä liikesuhteesta uuden asiakkaan kanssa on suppea sellaisten toiminteiden osalta, joita yritys myy muille tahoille. Tällöin toimituksista kieltäytymistä voidaan pitää syrjintänä. Ottaen huomioon, että Jääkiekkoliitto ja Liiga ovat tosiasiallisessa monopoliasemassa tarjoamiensa jääkiekkoon liittyvien palveluiden markkinoilla ja kaikille muille saman alan toimijoille pakollinen

⁶⁸ Ks. lähemmin Kuoppamäki, Petri: Markkinavoiman väärinkäyttö Suomen ja EY:n kilpailuoikeudessa (2003) s. 782-830; Kuoppamäki, Petri, Uusi kilpailuoikeus (2018) s. 298 ss.

kauppakumppani, niillä on ollut velvollisuus tarjota palvelujaan tasapuolisin ehdoin kaikille niistä riippuvaisille toimijoille.⁶⁹

4.6 Johtopäätös määrävän aseman väärinkäytön osalta

Suomen Jääkiekkoliitto ry:n, Liigan ja Liigaseurojen menettely täyttää kilpailulain 7 §:n ja SEUT 102 artiklan kieltotunnusmerkistön. Kyse on kielletystä syrjinnästä ja liikesuhteesta pidättäytymisestä ilman asiallista syytä.

Liiga ja Jääkiekkoliitto, ja myös päätöksentekoon osallistuneet tahot ovat väärinkäyttäneet, ja edelleen väärinkäyttävät, määrävää markkina-asemaansa sulkemalla Liigan tavalla, joka antaa niille *Unionin tuomioistuimen Superliiga-ratkaisussa tarkoitetun vapaan harkintavallan*. Tämä sulkee muita yrityksiä markkinoiden ulkopuolelle ja kohtelee jääkiekkoon liittyviä palveluita tarjoavia elinkeinonharjoittajia, erityisesti Mestiksessä pelaavia jääkiekkoseuroja ja niiden taustalla olevia yrityksiä, syrjivällä ja epätasa-arvoisella tavalla. Toiminta rikkoo sekä SEUT 102 artiklaa että kilpailulain 7 §:ää. SM-liigaan ei tosiasiallisesti pääse lainkaan tällä hetkellä. Määrävän markkina-aseman väärinkäyttönä ilmenevän menettelyn vakavuutta lisää kilpailunrajoituksen luonne ja kesto. Vaikka liigaan nouseminen on ajoittain ja harvalukuisissa tilanteissa ollut mahdollista ”joillakin kriteereillä”, se ei ole vuoden 2000 jälkeen ollut missään vaiheessa mahdollista selkeiden, läpinäkyvien, suhteellisten ja syrjimättömien kriteereiden täyttymisen perusteella.

Määrävän aseman väärinkäyttöä on pidettävä hyvin vakavana, sillä kyse on laajalti vaikuttavasta kilpailunrajoituksesta. Menettely on ollut hyvin selkeästi syrjivää. Poissuljentavaikutukset ovat olleet huomattavia. Kilpailunrajoituksen kesto on ollut erittäin pitkä, tähän mennessä jo noin 25 vuotta.

Nyt käsillä olevassa tapauksessa kyse on sarjanousun kriteereistä, jotka kuuluvat selkeästi kilpailuoikeudellisen sääntelyn piiriin ja itse asiassa sen ydinalueeseen. Tekemällä Liigasta suljettu sarja miesten ylimmällä sarjatasolla jääkiekkoon liittyvien palveluiden tarjoamisesta on tehty tiettyjen ja valittujen seurojen yksinoikeus. Nykyinen suljettu sarjajärjestelmä rikkoo määrävän aseman väärinkäytötkieltoa, erityisesti syrjintäkieltoa, mutta se sotii kilpailuoikeuden ohella nähdäkseni myös urheilu-sääntelyltä edellytettyä legitimizeettiä, tasapuolisuutta ja ennakoitavuutta vastaan.

⁶⁹ Vrt. musiikin käyttöoikeuksien osalta jo esim. GEMA I, EYVL 1971 L 134/15; GVL, EYVL 1981 L370/49.

Asiakirjoista ei ilmene mitään sellaisia seikkoja, joiden nojalla Suomen Jääkiekkoliitto ry:n, Liigan ja/tai Liigaseurojen menettelyä voitaisiin pitää myöskään määräävän aseman väärinkäyttökiellon näkökulmasta kilpailuoikeudellisesti sallittuna. Asiassa ei ole tullut esille hyväksyttäviä argumentteja sen puolesta, että suljettu sarja olisi millään muotoa välttämätön, tarpeellinen tai edes hyväksyttävä ratkaisu. Käytännössä muissa EU-maissa vastaavat sarjat ovat avoimia.

Voidaan sinänsä ajatella, että urheilullisen menestyksen ohella sarjanousu kytketään tiettyihin ennakoitaviin ja syrjimättömiin taloudellisiin kriteereihin, joiden tarkoituksena on estää selkeästi elinkelvottomien seurojen nousu ylimmälle sarjaportaalille ja jotka vähintään on täytettävä, jotta Mestiksen voittaneelle seuralle voidaan myöntää liigalisenssi ylimmälle sarjaportaalille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ylimmällä sarjaportaalilla toimivat seurat voisivat keskenään ja/tai yhdessä Liigan ja/tai Jääkiekkoliiton kanssa päättää, kuka saa jatkossa kilpailla niiden kanssa ja kuka ei. Kilpailuoikeudellisesti hyväksyttävänä ei voida pitää myöskään kohtuuttoman korkean liigaosakkeen lunastusmaksun määräämistä, joka käytännössä tekee sarjanoususta mahdotonta tai vain vaikeasti mahdollista.

Pakottava kilpailuoikeus edellyttää, että sarjanousun tulee olla mahdollista tasapuolisin, ennakoitavin ja kohtuullisin ehdoin.

5. Seuraamukset

5.1 Kilpailunrajoituksen kieltäminen

Kilpailulain 9 §:ssä säädetään kilpailunrajoituksen kieltämisestä. Jos kilpailunrajoitus on kielletty 5 tai 7 §:ssä taikka Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklassa, Kilpailuvirasto voi:

- 1) määrätä elinkeinonharjoittajan tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymän lopettamaan 5 tai 7 §:ssä taikka EU:n perustamissopimuksen 101 tai 102 artiklassa kielletyn menettelyn; ja
- 2) velvoittaa elinkeinonharjoittajan toimittamaan hyödykkeen toiselle elinkeinonharjoittajalle vastaavanlaisilla ehdoilla kuin hän tarjoaa niitä muille vastaavassa asemassa oleville elinkeinonharjoittajille.

Kilpailulain 9 §:n perusteella elinkeinonharjoittajalle voidaan asettaa konkreettinen toimimisvelvoite, esimerkiksi puututtaessa toimituskieltoon, kilpailijan poissulkemiseen, boikottiin tahi kiellettyä hintoihin tai muihin kaupan ehtoihin kohdistuva asiakkaiden syrjintä. Kiellon sisältöä voidaan konkretisoida muullakin tavalla. Kilpailuviraston päätöksessä, esimerkiksi ilmaisemalla selkeästi, millaisen menettelyn jatkaminen on kiellettyä tai millä edellytyksillä tiettyä riitautettua menettelyä voidaan jatkaa.

Kilpailuvirasto voi asettaa 9 §:ssä tarkoitetun määräyksen, kiellon tai velvoitteen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon. Uhkasakon tuomitsee maksettavaksi markkinaoikeus (KilpL 46 §).

KKV voi kilpailulain 10 §:n nojalla päätöksellään määrätä epäiltyyn kilpailunrajoitukseen osallistuneiden elinkeinonharjoittajien tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymien esittämät sitoumukset näitä elinkeinonharjoittajia velvoittaviksi, jos sitoumuksilla voidaan poistaa toiminnan kilpailua rajoittava luonne.

5.2 Pätemättömyys

Kilpailulain 8 §:n nojalla sopimukseen, sääntömääräykseen, päätökseen tai muuhun oikeustoimeen tai järjestelyyn sisältyvää ehtoa, joka on 5 tai 7 §:n taikka Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan taikka markkinaoikeuden tai Kilpailu- ja kuluttajaviraston antaman määräyksen, kiellon tai velvoitteen taikka Kilpailu- ja kuluttajaviraston antaman väliaikaisen kiellon tai velvoitteen vastainen, ei saa soveltaa eikä panna täytäntöön, jollei markkinaoikeus toisin määrää.

Säännöksessä säädetään kilpailulain kieltojen ja kilpailuviranomaisen antamien päätösten vastaisten oikeustoimien, sopimusehtojen ja muiden järjestelyjen siviilioikeudellisesta pätemättömyydestä. Säännös on luonteeltaan informatiivinen ja vahvistaa muutoinkin yleisesti noudatetun periaatteen kiellettyjen ehtojen siviilioikeudellisesta tehottomuudesta.⁷⁰

⁷⁰ Vuoden 2011 kilpailulain uudistuksessa säännökseen lisättiin viittaus SEUT 101 ja 102 artiklaan. Viittaus EU-oikeuteen lisää läpinäkyvyyttä, kun siviilioikeudellinen tehottomuus ilmenee suoraan kilpailulaista myös EU-oikeuden kieltojen osalta. Aiemman kilpailunrajoituslain siviilioikeudellista tehottomuutta koskenut 18 § ei ollut sisältänyt suoraa viittautusta EU:n perustamissopimuksen 101 artiklan 1 kohdassa tai 102 artiklassa kiellettyihin kilpailunrajoituksiin, koska niiden katsottiin olevan mitättömiä suoraan sovellettavan yhteisöoikeuden perusteella (HE 11/2004 vp, s. 42). Perustamissopimuksen 101 artiklan 2 kohdan mukaan artiklassa 101(1) kielletyt sopimukset, päätökset ja menettelytavat ovat ”mitättömiä”. Pykälää täsmennettiin myös siten, että Kilpailu- ja kuluttajaviraston antaman määräyksen, kiellon tai velvoitteen taikka väliaikaisen kiellon tai velvoitteen vastaista ehtoa ei saa panna täytäntöön, jollei markkinaoikeus toisin määrää.

Kilpailulain 8 § tarkoittaa kiellettyjen, kilpailua rajoittavien sopimusehtojen siviilioikeudellista tehottomuutta. Sopimuskriteeri tuo mukanaan tarpeen tehdä erottelu hyödyllisten ja haitallisten sopimusten välillä. Sopimusten siviilioikeudellinen tehottomuus täydentää sanktioarsenaalia, sillä kilpailunrajoituksesta haittaa kärsivä sopimuspuoli voi vaatia kilpailua rajoittavan sopimuksen tai sopimusehdon julistamista pätemättömäksi yleisessä tuomioistuimessa tai välimiesoikeudessa. Riskinä on myös vahingonkorvausvelvollisuus. Kilpailulainsäädännön yksityisoikeudellinen soveltaminen täydentää sen julkisoikeudellista soveltamista. Euroopan komissio on pyrkinyt lisäämään SEUT 101 ja 102 artiklojen soveltamista kansallisissa tuomioistuimissa, koska tämä lisää kilpailusääntöjen tehokkuutta, parantaa kilpailuoikeudellisten periaatteiden läpilyöntiä sopimuskäytännössä ja samalla vähentää kilpailuviranomaisiin kohdistuvaa painetta. Siviilioikeudellisten seuraamusten merkitys kilpailuoikeuden soveltamisessa onkin kasvanut viime vuosina.

Pätemättömyyden seuraus on se, että muutoin pätevä sopimuksen määräys joutuu väistymään. Tuomioistuin ei voi esimerkiksi määrätä kilpailua rajoittavan sopimuksen täytäntöönpanon varmistamiseksi sovittua sopimussakkoa maksettavaksi tai vahingonkorvausta sopimuksen täyttämättä jättämisestä. Jos esimerkiksi jakelu- tai lisenssisopimukseen perustuva yksinomaista aluetta koskeva ehto on kilpailuoikeuden vastainen, sitä ei voida soveltaa. Tyypillisiä ovat myös yrityskauppoihin liittyvät ylipitkät kilpailukieltosopimukset. Jos sopimus sisältää ryhmäpoikkeusasetuksessa kielletyn mustan listan ehdon, merkitsee tämä sitä, että koko sopimus jää ryhmäpoikkeusasetuksen ulkopuolelle ja on siten lähtökohtaisesti kielletty ja voi olla jopa kokonaisuudessaan pätemätön. Mikäli myöhemmin käy ilmi, että tietty osa sopimuksesta on pätemätön, horjuttaa se osapuolten välistä sopimustasapainoa. Yllätysten välttämiseksi osapuolten kannattaakin jo sopimusneuvotteluvaiheessa varmistaa neuvottelujen ehtojen kilpailuoikeudellinen hyväksyttävyys.

Pätemättömyys on itsessään vaikuttavaa eli ei edellytä mitään erityisiä vahvistamistoimenpiteitä. Pätemättömyyteen vetoaminen ei edellytä, että kilpailulain 5 tai 7 §:n vastaisena riitautettu sopimuslauseke olisi jo todettu kilpailulain vastaiseksi Kilpailu- ja kuluttajaviraston tai markkinaoikeuden päätöksellä. Tämä on todettu kilpailulain 8 §:ssä säätämällä erikseen kilpailuviranomaisen antaman kiellon tai velvoitteen vastaisen menettelytavan pätemättömyydestä. Kilpailuviranomaisen kiellossa tai velvoitteessa usein täsmennetään sitä, mitä konkreettista menettelytapaa on pidettävä kilpailulain vastaisena. Pätemättömyys ei koske sellaisia kilpailulain 5 §:ssä tarkoitettuja sopimuksia, joiden voitaisiin periaatteessa katsoa kuuluvan kartellikiellon alaan, mutta jotka ovat sallittuja tehokkuuspuolustuksen tai ryhmäpoikkeusasetuksen perusteella (KilpL 6 §).

Allekirjoittanut ei ole nähnyt kilpailunrajoituksiin osallisten yritysten ja yritysten yhteenliittymien välillä solmittuja sopimusasiakirjoja. Sikäli kuin ne sisältävät pakottavan kilpailuoikeuden vastaisia sopimusehtoja, ne voivat joutua väistymään kilpailulain 8 §:n perusteella.

5.3 Seuraamusmaksu

Kilpailulain 12 §:n mukaan elinkeinonharjoittajalle tai näiden yhteenliittymälle, joka rikkoo 5 tai 7 §:n tai EU:n toiminnasta tehdyn sopimuksen 101 tai 102 artiklan säännöksiä, määrätään seuraamusmaksu (kilpailunrikkomismaksu), jollei menettelyä ole pidettävä vähäisenä tai seuraamusmaksun määräämistä kilpailun turvaamisen kannalta muutoin pidetä perusteettomana.

Seuraamusmaksu voidaan määrätä myös sellaiselle elinkeinonharjoittajalle tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymälle, jolle rikkomukseen osallistunut elinkeinotoiminta on siirtynyt yrityskaupan tai muun yritysjärjestelyn seurauksena. Seuraamusmaksun määrää Kilpailuviraston esityksestä markkinaoikeus. Maksu määrätään maksettavaksi valtiolle.

Kilpailulain 13 §:n mukaan seuraamusmaksun suuruus perustuu kokonaisarviointiin, ja sitä määrätessä on otettava huomioon rikkomuksen laatu ja laajuus, moitittavuuden aste sekä rikkomuksen kesto aika. Seuraamusmaksu saa olla enintään 10 prosenttia kunkin kilpailunrajoitukseen osallistuvan elinkeinonharjoittajan tai näiden yhteenliittymän liikevaihdosta siltä vuodelta, jona elinkeinonharjoittaja tai elinkeinonharjoittajien yhteenliittymä viimeksi osallistui rikkomukseen. Tässä asiassa on kyse erittäin vakavasta kilpailunrajoituksesta, joka rikkoo sekä kartellikieltoa että määräävän aseman väärinkäyttökieltoa.

Menettelyyn liittyneet kilpailuoikeuden rikkomukset eivät ole olleet varsinaisesti uusia ilmiöitä. Superliiga-päätöksessä mainittuja periaatteita on sovellettu jo Kilpailuviraston 1995 annetussa Koripalloliittoa koskevassa päätöksessä kansallisen kilpailulainsäädännön perusteella. Kuten tässäkin tapauksessa kyse oli sarjanousukriteereihin liittyvästä määräävän markkina-aseman väärinkäytöstä. Tapaus on urheilupiireissä tunnettu ja siihen olisi halutessa ollut mahdollisuus perehtyä. Kilpailunrajoituksiin osallisten yritysten on tullut ymmärtää viimeistään KKV:n Jokerit-päätöksen jälkeen, että markkinoiden sulkeminen boikottiluonteisilla toimenpiteillä on kiellettyä.

Koripalloliittoa koskevassa tapauksessa kyse oli tilanteesta, jossa sarjanousukriteerejä koskevat muutokset tulivat voimaan liian nopeasti, mikä aiheutti koripalloseurojen taholla sopeutumisvaikeuksia.

Nyt käsillä on tapaus, jossa lajiliitto on käytännössä estänyt sarjanousun lähes 25 vuoden ajan. Kun Superliiga-tapauksessa puututtiin lajiliiton kanssa kilpailevan toiminnan kieltämiseen ilman selkeitä ennakkokriteereitä, nyt käsillä on tapaus, jossa kilpaileminen jääkiekon korkeimmalla sarjatasolla Suomen merkittävimmissä urheilulajissa on estetty. Näissä olosuhteissa kilpailunrajoitukseen osalliset jääkiekon parissa toimivat yritykset eivät objektiivisesti voi vedota tietämättömyyteen pakottavan kilpailuoikeuden asettamista vaatimuksista. Lain noudattamatta jättämistä ei yleisemminkään voida puolustaa tietämättömyydellä lain sisällöstä.

Kielletyistä kilpailunrajoituksista kilpailuoikeuden täytäntöönpanossa määrättävillä sakoilla on keskeinen rooli ensinnäkin kilpailun rajoittamisen kannustimien poistamisessa. Unionin tuomioistuimen oikeuskäytännön mukaan SEUT 101 ja 102 artiklojen kieltoäännösten rikkomiseen liittyvissä tapauksissa on huolehdittava siitä, että saadaan aikaan varoittava vaikutus.⁷¹ Rangaistusten varoittavalla vaikutuksella tai pelotevaikutuksella tarkoitetaan sitä, että rationaalisesti toimiva yritys lopettaa aloittamansa kilpailunrajoituksen toteuttamisen tai ei aloita sitä lainkaan, koska aloittamisesta tai jatkamisesta koituvat kustannukset ylittävät kilpailun rajoittamisesta saatavilla olevat hyödyt. Oikeustaloustieteellisestä näkökulmasta yritysten oletetaan tekevän mainittua hyöty-haittapunnintaa kilpailun rajoittamiseen liittyvien päätöstensä yhteydessä. Yritykset (tai ainakin osa niistä) pyrkivät hyödyn maksimointiin, jolloin kielletystä kilpailunrajoituksesta saatavia hyötyjä verrataan niistä todellisuudessa uhkaaviin sanktioihin. Kilpailunrajoitusten tutkimisen täytyy olla riittävän tehokasta ja kilpailuoikeudellisten rangaistusten riittävän ankaria, jotta haitat olisivat hyötyjä suuremmat ja pelotevaikutus toimisi ennaltaehkäisten kilpailurajoituksia.⁷² Mikäli näin ei toimita, yritykset ennen pitkään katsovat, ettei kilpailuoikeuden noudattaminen ole niin kovin tärkeää, mikä on omiaan lisäämään lainvastaisten ja vakavien kilpailunrajoitusten esiintymistä.

6. Johtopäätökset

Menettely rikkoo kilpailulain 5 §:ää ja SEUT 101 artiklaa, eikä se täytä tehokkuuspuolustuksen edellytyksiä.

⁷¹ Ks. yhdistetyt asiat C-100–103/80 *Musique Diffusion française v. komissio* (1983 ECLI:EU:C:1983:158, k.106.

⁷² Ks. esim. Wils, *Optimal Antitrust Fines: Theory and Practice*. *World Competition* 29(2)/2006, s. 183–208. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=883102; Kuoppamäki, *Markkinavoiman sääntely EY:n ja Suomen kilpailuoikeudessa* (2003) s. 93–216.

Menettely rikkoo kilpailulain 7 §:ää ja SEUT 102 artiklaa.

Tehtyjä sopimuksia on pidettävä pätemättöminä, siltä osin kuin ne rikkovat kartellikieltoa tai määrävän aseman väärinkäyttökieltoa.

Kilpailunrajoituksia on pidettävä laatunsa ja laajuutensa, ajallisen keston ja vaikutusten perusteella erityisen vahingollisina.

Kilpailu- ja kuluttajaviraston on syytä ryhtyä pikaisesti toimenpiteisiin todettujen kilpailunrajoitusten kieltämiseksi ja poistamiseksi.

Asiassa on syytä esittää seuraamusmaksua, jonka määrää markkinaoikeus.

Espoossa 20. päivänä elokuuta 2025

Petri Kuoppamäki

Yritysjuridiikan professori, OTT

Kauppaoikeuden ja oikeustaloustieteen dosentti